

Landschapsbeheer Nederland

erf
goed
Nede
rLand
D

Handleiding cursus landschapsgidsen

Inhoudsopgave

iii Colofon

A Deel A: algemene informatie

- 1 1) Inleiding
- 2 2) Oriëntatie: Voordat u een landschapsgidsencursus gaat organiseren
- 4 figuur 1: Het ideale cursusteam

B Deel B: cursusorganisatie

- 2 1) Inleiding
- 3 figuur 2: De cursusorganisatie in een notendop
- 4 2) Het maken van een basisopleidingsplan; wilt u echt landschapsgidsen?
- 4 2.1. Het basisopleidingsplan
- 5 2.2. Doelstelling van het excursiebeleid
- 7 2.3. Doelstellingen van het opleidingsbeleid
- 8 2.4. Werving en selectie
- 10 2.5. Inhoud van de opleiding
- 11 2.6. Beoordeling
- 13 2.7. Implementatie van het excursiebeleid
- 15 3) De organisatie en opzet van een cursus landschapsgidsen
- 15 3.1. Voorwaarden voor de organisatie van een opleiding
- 17 3.2. Invulling van het cursusteam
- 18 3.3. Fasering
- 19 3.4. Financiën
- 20 3.5. Uitwerking van de cursusopzet
- 21 3.6. Excursies, praktijkervarings- en introductiebijeenkomsten
- 22 3.7. Huiswerk
- 23 3.8. Lessenplanning
- 24 3.9. Opzetten cursusbijeenkomsten
- 25 3.10. Cursusmateriaal
- 26 3.11. Studiebegeleiding

13	Bijeenkomst 1 - Ons eigen landschap
17	<i>Opdrachtblad 1</i>
18	<i>Opdrachtblad 2</i>
19	Bijeenkomst 2 - Leesbaar Landschap: kijken naar het landschap door 4 brillen
22	<i>Opdrachtblad 3</i>
23	<i>Opdrachtblad 4</i>
24	<i>Opdrachtblad 5</i>
25	<i>Opdrachtblad 5 - huiswerk</i>
26	Bijeenkomst 3 - Een voorbeeldexcursie over en in dit landschap
29	<i>Opdrachtblad 6</i>
30	<i>Informatieblad</i>
31	<i>Opdrachtblad 7</i>
32	<i>Informatieblad</i>
33	<i>Formulieren</i>
37	Bijeenkomst 4 - Landschap beleefbaar maken voor het publiek
41	<i>Opdrachtblad 8</i>
42	<i>Opdrachtblad 7/2 - huiswerk</i>
43	Bijeenkomst 5 - De geografische bril - landschap door mens en natuur bepaald
46	<i>Opdrachtblad 9</i>
47	<i>Opdrachtblad 7/3</i>
48	Bijeenkomst 6 - De cultuurhistorische bril - de (on)zichtbare geschiedenis van het gebied
51	<i>Opdrachtblad 10</i>
52	<i>Opdrachtblad 7/4</i>
53	Bijeenkomst 7 - Bril 3 en 4: Ecologie & seizoenen
56	<i>Opdrachtblad 11</i>
57	<i>Opdrachtblad 12</i>
58	<i>Opdrachtblad 7/5</i>
59	<i>Opdrachtblad 13</i>

Colofon

Tekst en redactie

IVN Nederland en IVN Consulentschap Brabant

Foto's zijn beschikbaar gesteld door

Leden IVN Kennisteam Landschap

Vormgeving

karinjanssen.nl

Druk

Aranea Grafimedia

Projectleiding

Johan Eppink

Deze handleiding is samengesteld door IVN Nederland in het kader van een gezamenlijk project met Landschapsbeheer Nederland, Erfgoed Nederland en de Archeologische monumentenwacht.

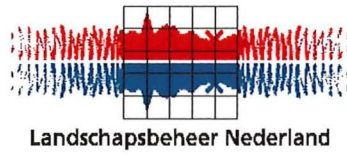
Bij de samenstelling er van is dankbaar gebruik gemaakt van proefcursussen die verzorgd zijn door het IVN Consulentschap Noord Holland en de Stichting Landschapsbeheer Groningen.

Er is voortgeborduurd op het concept Leesbaar Landschap naar K. Hendriks & D. Stobbelaar : Landbouw in een leesbaar landschap, 2003.

Het project Landschapsgidsen is tot stand gekomen met financiële steun van het ministerie van LNV en de Nationale PostcodeLOTerij.

erf
goed
Nede
rLand
D

Handleiding cursus landschapsgidsen

Deel A: algemene informatie

1) Inleiding

1.1. Voor wie is deze handleiding?

Deze handleiding is ontwikkeld voor cursuscoördinatoren en hun teams als ondersteuning bij het organiseren en uitvoeren van de Landschapsgidsencursus. Daarnaast is deze handleiding ook bedoeld voor diegenen die nog moeten besluiten of zij de cursus willen gaan organiseren. Zij kunnen zich met behulp van deze handleiding oriënteren op de cursus.

1.2. Waar gaat deze handleiding over?

Deze handleiding biedt u informatie over wat een landschapsexcursie is, wat het doel en de achtergrond van de cursus is en wat er nodig is om deze cursus te kunnen geven.

Daarnaast biedt deze handleiding een compleet draaiboek voor het lokaal uitwerken en uitvoeren van de cursus. Dit draaiboek dient als voorbeeld en kan uiteraard worden aangepast naar de lokale situatie.

1.3. Overzicht van de handleiding

Deel A geeft in het kort de belangrijkste informatie over de cursus. In dit hoofdstuk staat voldoende informatie waarmee u zich goed kunt oriënteren op de cursus.

In deel B wordt uiteengezet hoe u deze cursus kunt organiseren. U vindt in dit hoofdstuk tips waar u vooral rekening mee moet houden en een checklist met wat u van tevoren moet regelen zodat u de cursus succesvol kunt uitvoeren.

In deel C vindt u uitgebreide informatie over de opzet en draaiboeken van een uitgewerkte cursus. Naast een schematische weergave wordt de opzet toegelicht. Vervolgens wordt per bijeenkomst een draaiboek gepresenteerd. Hiermee kunt u meteen aan de slag. Dit draaiboek is ook digitaal zodat u het eenvoudig kunt aanpassen naar uw eigen situatie. Per bijeenkomst wordt aangegeven welke docent- en cursistmaterialen beschikbaar zijn en welke materialen nog zelf moeten worden ontwikkeld of verzameld.

1.4. Beschikbaarheid handleiding

Op de website van IVN (www.ivn.nl), Landschapsbeheer Nederland (www.landschapsbeheer.nl), Erfgoed Nederland (www.erfgoednederland.nl) en Archeologische monumentenwacht (www.archeomw.nl) kunt u deze mappen downloaden.

2) Oriëntatie: Voordat u een landschapsgidsencursus gaat organiseren

2.1. Wat is een landschapsexcursie?

Een landschapsexcursie is een veldbezoek, waarbij deelnemers worden geattendeerd op wat de kenmerkende elementen van dat landschap zijn (wat zie ik?) en wordt de deelnemer geholpen om deze kenmerken te interpreteren (wat betekent dat?).

Bijvoorbeeld ik zie een hele dikke solitaire Eik. Dat betekent dat de grond daar droog is, maar gezien zijn dikte kan het een meetpunt zijn geweest van vroeger om percelen af te bakenen.

Wat is dus het doel van een landschapsexcursie?

Laten verwonderen en eigenheid en kwaliteit laten ervaren.

Deelnemers kunnen na afloop van de excursie vertellen hoe zij het landschap zouden willen typeren.

2.2. Wat is een landschapsgids?

De perfecte landschapsgids:

- Kan een groep technisch goed rondleiden door een gebied. (goed verstaanbaar, is enthousiast, stemt taalgebruik af op niveau van de groep en kan de nodige leiding/sturing geven middels metacommunicatie)
- Kan met behulp van de methode Leesbaar Landschap en aangeleverde materialen de benodigde informatie over het landschap verwerven.
- Kan de verworven informatie over het landschap conform de 'Checklist Landschapsexcursie' samen met collega landschapsgidsen uitwerken tot een excursie met interactieve werkvormen.
- Kan met behulp van de uitgewerkte excursie/werkvormen, de kenmerkende elementen in het landschap samen met de groep deelnemers interpreteren.

2.3. Wat is het doel van de cursus?

Na afloop van deze cursus hebben cursisten een landschapsexcursie ontwikkeld en kunnen zij een landschapsexcursie geven.

2.4. Doelgroep

Deze cursus is geschikt voor alle mensen die gewend zijn met groepen mensen om te gaan. Aspirant deelnemers hebben daarnaast:

- affiniteit met het thema Landschap:

Wat heb je eraan?

Leesbaar Landschap biedt een manier om kwaliteiten in het landschap waar te nemen en die toegankelijk te maken voor een groter publiek. De basis van Leesbaar Landschap is om op een gestructureerde manier het landschap waar te nemen en te beleven. Je kunt je opnieuw laten verrassen door het landschap. Vanuit die gestructureerde waarneming kun je ook het geheel eigene en kenmerkende van een landschap (her)ontdecken en dat gebruiken in de communicatie over het landschap, bijvoorbeeld bij het geven van excursies.

2.6. Uitgangspunten voor de opzet van de cursus

Bij het opzetten van de cursus zijn de volgende uitgangspunten van belang.

Uitgangspunt 1: één afgebakend gebied

Bij de opzet van de cursus is er van uitgegaan dat de groep deelnemers na afloop allemaal in hetzelfde gebied gaan gidsen.

Uitgangspunt 2: bouwstenen voor een excursie

De gehele opzet is erop gericht de deelnemers bouwstenen aan te reiken voor het ontwikkelen van een eigen landschapsexcursie en daarnaast te oefenen met het uitvoeren van deze eigen landschapsexcursie.

Uitgangspunt 3: van en met elkaar leren

De cursus maakt gebruik van de kwaliteiten van cursisten en van de uitwisseling onderling. In gezamenlijke groepsopdrachten kunnen cursisten van elkaar leren.

Uitgangspunt 4: vaardigheden opdoen om kennis te verwerven en verwerken

Om een landschapsexcursie te kunnen geven conform de methode Leesbaar Landschap moeten gidsen uiteraard ook zelf in staat zijn om een landschap te kunnen lezen en te interpreteren conform de methode LL. Daarnaast moeten gidsen de lokale kennis over het landschap, die kunnen helpen om de interpretatie completer te maken, kunnen inzetten om antwoorden op vragen te vinden. Tot slot moeten gidsen dan in staat zijn om met deze kennis een landschapsexcursie te ontwikkelen waarbij interactieve werkvormen worden ingezet. (want bij monologen kun je net zo goed een wandelfolder maken)

Samenvattend zijn dus de volgende drie vaardigheden leidend:

- 1) Landschap begrijpen/interpreteren via Leesbaar Landschap.
- 2) Interpreteren van lokale documenten en kaarten.
- 3) Opzetten en geven van een landschapsexcursie.

figuur 1: Het ideale cursusteam

Welke rollen zijn van belang bij het ideale cursusteam?

-> **Opdrachtgever**
Een opdrachtgever wil landschapsgidsen opleiden.

HET IDEALE CURSUSTEAM

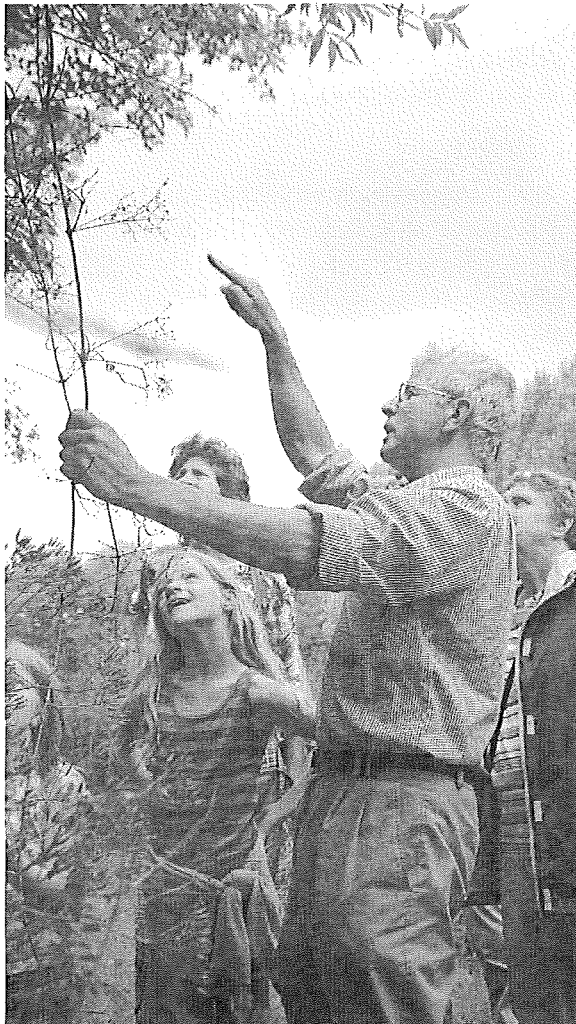
Cursuscoördinatieteam

Het cursuscoördinatieteam wordt gevormd door:

-> • **cursuscoördinator**
De cursuscoördinator houdt contact met de opdrachtgever en zorgt voor de coördinatie van een cursus.
- **hoofddocent**
 - **administratieve ondersteuning**

Gastdocenten

Samen met de aan te trekken gastdocenten vormt het cursuscoördinatieteam het cursusteam.

2.8. Succescriteria

Natuurlijk is het succes van een cursus landschapsgidsen op de eerste plaats afhankelijk van het cursus-team en hun uitwerking van de cursusopzet. Daarnaast zijn een aantal zaken van invloed op het eindresultaat van de deelnemers. Deze staan hieronder opgesomd.

Goede communicatie over de cursus en cursusdoelen

Zorg er voor dat (potentiële) deelnemers goed zijn geïnformeerd over het doel van de cursus, wat er van hen na afloop wordt verwacht, de opzet, huiswerk en ook de duur. Voor deelnemers is dit van belang om een goede planning te kunnen maken of om in te kunnen schatten of het voor hen haalbaar is.

Intake van cursisten

Het organiseren van een goede intake is belangrijk omdat daarmee duidelijk wordt of de verwachtingen van de deelnemer overeenkomen met de cursusdoelen. En ook om te checken of duidelijk is wat zij na afloop met het geleerde gaan doen.

Duidelijkheid over groepssamenstelling

In de cursus worden onderlinge verschillen van cursisten en kennis- en vaardigheden niveau ingezet om van elkaar te leren. Deelnemers en cursusteam moeten deze verschillen kennen (door kennismaking en intake) en met de verschillen bewust werken.

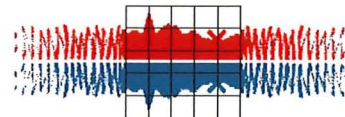
Het is een pré om deelnemers met verschillende achtergronden in de groep te hebben; de een heeft meer ervaring met rondleiden, de ander is een kenner van de plaatselijke cultuurhistorie, de een is een natuurkenner, de ander een geboren entertainer. Gezamenlijk kunnen zij een interessante landschapsexcursie opzetten. Door gemêleerde groepjes aan opdrachten te laten werken worden deze verschillen zinvol ingezet.

Vervolgactiviteiten voor de landschapsgidsen

Afhankelijk van de doelstelling en groepssamenstelling leidt de cursus op tot landschapsgidsen met een verschillend niveau en met verschillen in ervaring in het begeleiden van groepen mensen. De cursus kan immers ook ingezet worden voor deelnemers die nog nooit een excursie in het veld hebben gegeven aan een groep volwassenen. Na afloop van deze cursus kunnen ook deze cursisten zelf aan de slag als Landschapsgids, maar de vraag is of zij zich daar al zeker genoeg voor voelen.

Afhankelijk van de ervaring van de gids kan worden overwogen om een vervolgtraject aan de cursus te koppelen. Hierin worden gidsen dan 1-op-1 begeleid door ervaren gidsen bij de manier waarop zij het geleerde in de praktijk brengen.

Ook kan een terugkomdag worden georganiseerd, met als doel kennis en ervaringen uit te wisselen en daarmee te stimuleren vooral door te gaan met het begeleiden van excursies.

Landschapsbeheer Nederland

erf
goed
Nede
rLand
D

Handleiding cursus landschapsgidsen

Deel B: cursusorganisatie

1. The first part of the document is a list of names and their corresponding dates of birth. The names are listed in a column on the left, and the dates are listed in a column on the right. The names are: John Doe, Jane Smith, Robert Johnson, Mary White, and Thomas Brown. The dates are: 1950, 1955, 1960, 1965, and 1970.

Deel B: cursusorganisatie

Dit onderdeel B: cursusorganisatie kent 4 hoofdstukken:

1. Inleiding
2. Het maken van een basisopleidingsplan.
3. De organisatie en opzet van een cursus landschapsgids.
4. De inhoud van een cursus landschapsgids.

Ieder hoofdstuk is opgedeeld in paragrafen die opgebouwd zijn aan de hand van een aantal 'sleutelvragen'. Dit zijn vragen die zich richten op de belangrijkste afwegingen binnen de paragraaf. Een beschrijving van praktijkervaringen geeft aan hoe u met deze afwegingen in de praktijk bepaalde valkuilen kunt vermijden.

1) Inleiding

Dit onderdeel is bedoeld voor de organisatoren van de cursus Landschapsgidsen. Het geeft een overzicht van alle aspecten waarmee u rekening moet houden als u deze cursus gaat organiseren.

Om deze cursus te organiseren is het formeren van een cursusteam aan te bevelen. Een cursusteam bestaat uit een cursuscoördinator en administratieve ondersteuning, een hoofddocent en gastdocenten (zie figuur 1). De cursuscoördinator is iemand die zich bezighoudt met de organisatie van de gehele cursus en invulling van randvoorwaarden zoals de financiering, afstemmen op de vraag van opdrachtgever, regelen van accommodaties etc. De cursuscoördinator kan hierbij natuurlijk administratief ondersteund worden. Daarnaast is de hoofddocent iemand die zich meer richt op de inhoud en het afstemmen met docenten, samenstellen van cursismaterialen etc.

Bijlage C biedt u een aanzet voor het maken van afspraken bij het samenstellen van een cursusteam. Het geeft inzicht in de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de verschillende teamleden.

Wie als cursuscoördinator de tekst doorloopt, stuit op tal van vragen die een rol spelen bij het opzetten van een cursus. Bedoeling van de vragen is u stil te laten staan bij alles wat er bij de cursus die u wilt gaan verzorgen komt kijken. In figuur 2 (cursusorganisatie in een notendop) vindt u een overzicht van de besproken aspecten met een verwijzing naar de genummerde sleutelvragen in de tekst. Wij bevelen aan voor uzelf kort de vragen te beantwoorden en keuzes te maken. U kunt daarbij gebruik maken van de digitale checklist. Daarmee krijgt u een document waarmee u voor uzelf en voor anderen helderheid kunt scheppen over doelstellingen, verantwoordelijkheden en uitwerkingen van de cursus. Toelichting op de vragen vindt u in de hoofdstukken 2, 3 en 4.

De sleutelvragen rondom deze aspecten vindt u terug in de digitale bijlage 'checklist basisopleidingsplan': een formulier waarin u de afspraken rond uw eigen opleidingsplan kunt vastleggen.

figuur 2: De cursusorganisatie in een notendop

Wat komt er kijken bij het opleiden van landschapsgidsen?

De nummers verwijzen naar de bespreking van sleutelvragen rond het aspect.

Willen we echt landschapsgidsen?

Een basisopleidingsplan verzamelt antwoorden op aspecten als:

- 3 - 7 Excursiebeleid
- 8 en 9 Opleidingsbeleid
- 10 - 12 Werving deelnemers
- 13 Inhoud opleiding
- 14 - 16 Beoordeling
- 17- 19 Implementatie beleid

Hoe organiseren we de opleiding?

Stilstaan bij organisatie en opzet:

- 20 en 21 Voorwaarden
- 22 Invulling cursusteam
- 23 - 25 Fasering
- 26 en 27 Financiën
- 28 en 29 Uitwerking cursus
- 30 en 31 Excursies en bijeenkomsten
- 32 Huiswerk
- 33 Lessenplanning
- 34 en 35 Opzetten cursusbijeenkomsten
- 36 - 38 Cursusmateriaal
- 39 Studiebegeleiding

Wat is de inhoud van een cursus landschapsgidsen?

- 40 en 41 Voorlichting, voorlichtingsvaardigheden
- 42 en 43 Veld-, terrein- en andere kennis

2) Het maken van een basisopleidingsplan; wilt u echt landschapsgidsen?

- Het basisopleidingsplan
- Doelstellingen van het excursiebeleid
- Doelstellingen van het opleidingsbeleid
- Werving en selectie
- Inhoud van de opleiding
- Beoordeling
- Implementatie van het excursiebeleid

2.1. Het basisopleidingsplan

Sleutelvragen:

1. Wat wordt onder een basisopleidingsplan verstaan?
2. Voor wie is een basisopleidingsplan bestemd?

ervaringen:

Een basisopleidingsplan geeft houvast bij het afstemmen van de cursusvraag en het aanbod. Het helpt u om bepaalde keuzes die onherroepelijk gemaakt moeten worden, expliciet te kunnen formuleren. In de praktijk worden deze keuzes vaak impliciet gemaakt, maar dat heeft tot gevolg dat de afstemming tussen vraag en aanbod vaak onduidelijk blijft.

Voor de opdrachtgever, de cursuscoördinator en de docenten worden de uitgangspunten van de cursus vastgelegd, waardoor allen één duidelijke lijn aan kunnen houden bij de uitwerking. Voor deelnemers is het prettig van tevoren te weten wat er van hen verwacht wordt en waar zij op kunnen rekenen.

Sleutelvraag 1

Wat wordt onder een basisopleidingsplan verstaan?

In een 'basisopleidingsplan' wordt de essentie van een opleiding beschreven, tezamen met de manier waarop deze vorm dient te worden gegeven. In dit geval gaat het om de opleiding voor landschapsgidsen. Deze opleiding richt zich op de vraag hoe de kwaliteit van de begeleiding van excursies kan worden geoptimaliseerd?

Het basisopleidingsplan geeft de betrokkenen meer inzicht in de cursus waaraan zij meewerken of meedoen en de 'kwaliteitseisen' die aan een goede excursie en een goede excursiebegeleider worden gesteld.

2.2. Doelstellingen van het excursiebeleid

Sleutelvragen:

3. Wie bepaalt het excursiebeleid?
4. Wat wilt u met de excursies bereiken?
5. Wie wilt u met de excursies bereiken?
6. Waar wilt u die excursies geven?
7. Hoeveel excursies wilt u laten verzorgen?

ervaringen:

Aan een excursie worden al snel meerdere doelstellingen gekoppeld. Vaak blijkt dat hoe meer doelstellingen er zijn, hoe slechter deze worden verwezenlijkt. Als voorlichtingsmiddel heeft de excursie zijn beperkingen, al is het alleen maar om de beperkte tijd die ervoor beschikbaar is. Het bewaken van de kwaliteitszorg van excursies wordt vergemakkelijkt door de doelstellingen te beperken, zodat deze dan ook optimaal kunnen worden nagestreefd.

Sleutelvraag 3

Wie bepaalt het excursiebeleid?

De doelstellingen voor de opleiding van landschapsgidsen vallen in het kader van een excursiebeleid. Het is belangrijk ermee te beginnen de doelstellingen van het excursiebeleid zo helder mogelijk te formuleren. Belangrijk is de vraag wie verantwoordelijk is voor het excursiebeleid. Je zou ook kunnen stellen: voor wie worden de landschapsgidsen opgeleid?

Die antwoorden op het Wie, Wat en Waar worden bepaald door diegenen voor wie de excursieleiders aan het werk zullen gaan. Zorg er daarom voor dat die antwoorden, als dat nog niet gebeurd is, expliciet zijn geformuleerd. Zonder een helder excursiebeleid is het lastig om landschapsgidsen doelmatig op te leiden.

Wat is een goede landschapsexcursie

De vaardigheid om in een bepaald gebied in het zichtbare landschap boeiende thema's te herkennen en om deze thema's te kunnen presenteren, staat centraal in de opleiding. Dit vraagt van de gidsen vooral een instelling om op zoek te gaan naar voor het publiek boeiende 'verhalen'. Leg daarom ook doelstellingen vast die dit omschrijven. Gebruik bijvoorbeeld deze omschrijving van een goede excursie:

Een goede landschapsexcursie is een rondleiding door een natuurgebied:

met het landschap als thema of rode draad met als doel publiek de eigenheid en kwaliteit van het landschap

Sleutelvraag 5

Wie wilt u met de landschapsexcursies bereiken?

Vaak wordt gesteld dat de excursies worden verzorgd voor een 'algemeen publiek', maar dit zegt nog niet zoveel over de vraag voor wie de excursies nu eigenlijk verzorgd worden. Dit probleem kan verhelderd worden door op twee vragen een antwoord te formuleren:

1) Op welke wijze worden de excursies aangeboden?

Er is een aantal benaderingen mogelijk om excursies aan te bieden. De keuze hieruit hangt samen met de doelgroep die bereikt dient te worden. Mogelijke vormen zijn:

- open 'inloopexcursies';
- 'inloopexcursies' met opgave van deelname;
- groepsexcursies op aanvraag;
- groepsarrangementen in samenwerking met horecaondernemer(s);
- directe benadering van een specifieke doelgroep uit de regionale samenleving, bijvoorbeeld ouderen in de regio of trimclubs die het terrein gebruiken;
- benadering van 'het algemene publiek' via de landelijke media.

2) Welk publiek komt daar waarschijnlijk op af?

- gezinnen; zo ja, met of zonder (jonge) kinderen?
- individuele volwassenen; zo ja, jonge of oudere volwassenen?
- individuele kinderen; zo ja, van welke leeftijd?
- volwassenen in groepen; zo ja, van welke herkomst?
- kinderen in groepen; zo ja, binnen- of buitenschools?

Bij al deze categorieën dient de vraag uitgewerkt te worden met:

- geen / weinig / veel interesse in het landschap?
- wel / niet uit de directe omgeving?

Sleutelvraag 6

Waar wilt u die landschapsexcursies geven?

Hoe concreter wordt aangegeven in welk gebied de landschapsexcursie zal worden verzorgd, hoe makkelijker het is om de landschapsgids daar ook voor op te leiden. Het is dan meteen duidelijk welk landschap zichtbaar is, d.w.z. aan de hand waarvan het verhaal dient te worden verteld.

Geef aan in welk gebied of gebiedsdeel het zwaartepunt van het terreinbezoek ligt.

Voor de Nationale parken geldt bijvoorbeeld het volgende uitgangspunt bij terreinbezoek:

Er wordt uitgegaan van de bestaande indeling in recreatieve zones. Een exclusief bezoek aan anders niet toegankelijke terreingedeelten is uitgesloten. Een dergelijke beperking heeft uiteraard consequenties voor het

2.3. Doelstellingen van het opleidingsbeleid

Sleutelvragen:

8. Hoeveel landschapsgidsen heeft u (nog) nodig?

9. Is er een opleidingstraject nodig, en zo ja, welk?

ervaringen:

In het opleidingsbeleid wordt de personele invulling bepaald waarmee de doelstellingen van het excursiebeleid het beste kunnen worden gerealiseerd (zie hierboven). Over het algemeen gaat het hier om twee soorten doelstellingen: meer excursies of betere excursies. Vaak betreft het een combinatie van beide; toch is het ook hier belangrijk om ze los van elkaar te benoemen.

De vragen die invulling moeten geven aan het opleidingsbeleid vloeien hier logisch uit voort:

- heeft u voor meer excursies extra vrijwilligers nodig?
- wat moeten bestaande of nieuwe vrijwilligers nog leren om de excursies te kunnen verbeteren?

Sleutelvraag 8

Hoeveel landschapsgidsen heeft u (nog) nodig?

Het aantal landschapsexcursies dat u nastreeft staat vastgelegd in het excursiebeleid. Daarbij dient u nu te bepalen hoeveel landschapsgidsen u daarvoor nodig heeft, en hoeveel gidsen er al beschikbaar zijn.

Als deze vragen zijn beantwoord, kunt u de kwantitatieve doelstelling van de opleiding bepalen, d.w.z. het aantal mensen dat u middels de opleiding wilt voorbereiden op een taak als landschapsgids. Leid wel meer landschapsgidsen op dan u direct denkt nodig lijkt te hebben. Dit om met verloop en beschikbaarheid rekening te houden.

Sleutelvraag 9

Is er een opleidingstraject nodig, en zo ja, welk?

Naast het aantal landschapsexcursies staat binnen uw excursiebeleid uiteraard ook de kwaliteit van de landschapsexcursies centraal. Voor een kwalitatief goede excursie zijn goede landschapsgidsen onontbeerlijk.

Een goede excursieleider beschikt over die kennis, inzichten, vaardigheden en gedragsvormen die nodig zijn om de landschapsexcursie die voor (een) bepaalde doelgroep(en) is gekozen, zowel didactisch als inhoudelijk optimaal te laten verlopen.

2.4. Werving en selectie

Sleutelvragen:

10. Wie zijn de beoogde deelnemers aan de opleiding?
11. Wanneer kan iemand deelnemen?
12. Hoe verzorgt u de intake?

ervaringen:

Deelnemers aan een opleiding landschapsgids blijken steeds weer van een zeer divers pluimage te zijn, ook als er (minimum-) deelnemerseisen worden gesteld. Verschillen in terreinkennis, ervaring met het omgaan met groepen, ervaring met het begeleiden van excursies, vooropleiding, leerstijlen en kennis van ecologische concepten en de voorbeelden daarvan in de natuurgebieden, zijn enkele duidelijke voorbeelden. Daarnaast kunnen deelnemers in dienst zijn van een terreinbeheerder (en verplicht aan de cursus deelnemen!), of juist op vrijwillige basis deelnemen. Het zijn allemaal verschillen die hun stempel drukken op de opleiding en het resultaat er van.

Sleutelvraag 10

Wie zijn de beoogde deelnemers aan de opleiding?

De openstelling van de opleiding hangt af van de keuzes die zijn gemaakt onder 3: Doelstellingen van het opleidingsbeleid. Daar bepaalt u de doelgroep voor de opleiding. Probeer nu zo concreet mogelijk te formuleren welke kennis of ervaring u in welke mate verwacht. Ook als u juist geen voorkennis of ervaring verwacht, is het verstandig dit duidelijk aan te geven. Denk aan veld-kennis, excursiekennis, (natuur-) wetenschappelijke kennis, kennis van het terrein en excursievaardigheden.

Daarnaast dient het antwoord op de vraag hoeveel excursieleiders u nodig heeft en hoeveel excursies per jaar zij hopelijk gaan geven in de betreffende gebieden, als richtlijn om te bepalen hoeveel mensen er opgeleid moeten worden.

Sleutelvraag 11

Wanneer kan iemand deelnemen?

In een korte opleiding kunt u onmogelijk alle kennis, inzichten en vaardigheden die een landschapsgids nodig heeft, aan de orde stellen. Voor de opleiding tot landschapsgids kunt u zich dan ook het beste concentreren op die excursievaardigheden en kennis die specifiek zijn voor het gebied. 'Met weinig kennis veel doen' is eerder het motto van een landschapsgids, dan 'met veel kennis weinig doen'.

Sleutelvraag 12

Hoe verzorgt u de intake?

Over het algemeen zult u rekening moeten houden met een heterogene cursistengroep waar het de basiskennis betreft. Hierboven staat beschreven hoe u de gewenste basiskennis als uitgangspunt kunt nemen voor het toelatingsbeleid.

Anderzijds kunt u na of bij de toelating het niveau van kennis en vaardigheden in beeld brengen. Zo peilt u de niveauverschillen om hiermee in de uitwerking van de cursus rekening te kunnen houden. U kunt hiervoor gebruik maken van zogenaamde intakelijsten. De intakelijst vraagt naar veldkennis, excursiekennis, (natuur-) wetenschappelijke kennis, kennis van het terrein en excursievaardigheden.

Een intakelijst geeft een goed beeld van de niveauverschillen binnen de deelnemersgroep en van de bij de deelnemers bestaande kwaliteiten en expertise. Een inventarisatie van wat de deelnemers zelf willen leren en van wat hun visie op het begeleiden van excursies inhoudt, vergroot het inzicht in de haalbaarheid van de doelstellingen.

Ervaren excursieleiders kunnen zelf tevreden zijn met hun manier van excursies begeleiden, zonder dat deze overeenkomt met de nagestreefde excursievormen, en daarmee minder ontvankelijk zijn voor het leren van voor hen nieuwe technieken.

2.5. Inhoud van de opleiding

Sleutelvraag:

13. Welke vaardigheden moeten de cursisten worden bijgebracht?

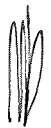
ervaringen:

Dat de vier onderdelen, vaardigheden, kennis, inzicht en gedragsvormen, een essentieel onderdeel van de lesstof vormen, is onbetwist, maar over de verhouding tussen deze elementen bestaat vaak de nodige discussie tussen opdrachtgever, excursieleider in spe en cursusorganisatie.

De belangstelling van de cursisten ligt vaak in de eerste plaats bij de kennis over het gebied. Zij willen graag alles over het terrein weten en vragen uit het publiek kunnen beantwoorden. Kennis is daarbij voeding voor het verhaal. Zij zien die kennis als de grootste basis voor het begeleiden van excursies.

Een terreinbeheerder is eraan gewend om de waarden van zijn natuurgebied te onderstrepen. Hij hoopt al snel dat het publiek in dezelfde details geïnteresseerd blijkt als hijzelf en wil graag het beheer 'verkopen'. Hij ziet het liefst dat al die details in de cursus een plaats krijgen.

De cursuscoördinator moet vooral een evenwicht zien te vinden tussen de communicatiewensen van de opdrachtgever, de weetgierigheid van de cursisten en de wensen van het publiek. De cursuscoördinator vertegenwoordigt daarbij de positie van het publiek: hij bewaakt de belangen van de einddoelgroep door inhoud en methode van de cursus te sturen.

De praktijk leert dat de gemiddelde cursus voor landschapsgidsen, een cursus waarin alleen die basisvaardigheden voor het begeleiden van excursies worden getraind die beantwoorden aan de vereisten van de meest basale doelstellingen, een tijdsbestek vergt van circa 12 bijeenkomsten.

Sleutelvraag 13

Welke vaardigheden moeten de cursisten worden bijgebracht?

Benoem de excursievaardigheden die belangrijk zijn om de aangewezen doelgroepen te kunnen blijven boeien met een excursie.

De landschapsgids kan bijvoorbeeld:

2.6. Beoordeling

Sleutelvragen:

14. Wat zijn de uitgangspunten voor de beoordeling van de cursusdeelname?
15. Wat zijn de uitgangspunten voor de beoordeling van de praktijk?
16. Wie beoordeelt of en wanneer een cursist een certificaat ontvangt?

ervaringen:

Tijdens een opleiding kun je eigenlijk niet beoordelen hoe een deelnemer excursies begeleidt. Er zijn immers geen echte deelnemers en de setting waarbinnen de cursist in de cursus zijn begeleidingskwaliteiten inzet wijkt sterk af van die van een echte excursie. De beoordeling van de cursisten kan daarom beter 'in etappes' gebeuren. Na afloop van de cursus wordt een positieve beoordeling met een aspirant excursieleiderschap afgerond. In het daarop volgende jaar heeft de excursieleider de kans om zich in de praktijk verder te bekwamen. Daarbij wordt de mogelijkheid geboden om tezamen met een tweede excursieleider excursies te begeleiden. Aan het eind van dit proefjaar wordt de excursiekwaliteit in het veld bekeken.

Beoordeling blijkt steeds weer een heikel punt te zijn, zeker in relatie tot vrijwilligers. Om een zekere kwaliteit te waarborgen ontkom je er echter niet aan. Als de beoordeling, zoals in dit basisopleidingsplan, van tevoren is vastgelegd, dan wordt zij in de regel positief ontvangen. Belangrijk is dat men beseft waar het werkelijk om gaat: de gezamenlijke zorg om kwaliteit.

Sleutelvraag 14

Wat zijn de uitgangspunten voor de beoordeling van de cursusdeelname?

Kies niet voor rigide overhoringen. Excursies begeleiden is een vaardigheid waaraan kennis dienstbaar dient te zijn. De kwaliteit van de begeleiding van een excursie kan niet door overhoringen worden getoetst. Naast inhoudelijke kennis van het gebied is voor een goede excursie een goede presentatie van het grootste belang. Niemand zal het belang ontkennen van de kennis van het natuurgebied waar men als gids optreedt, maar vergeet vooral niet dat slecht gebrachte informatie nauwelijks of niet beklijft.

De cursus mag geen vrijblijvend karakter hebben. Alleen het volgen van de cursus is onvoldoende om zich als gids te kwalificeren. De cursist werkt, buiten de bijeenkomsten, aan de eigen excursieopzet.

Sleutelvraag 15

Wat zijn de uitgangspunten voor de beoordeling van de praktijk?

Voor de beoordeling van de kwaliteit van de excursies van een gids, kan gebruik gemaakt worden van de oordelen van de excursiedeelnemers, mede-excursieleiders en externe deskundigen.

Voor aanvang van een te evalueren excursie wordt de excursieleider op de hoogte gebracht van de uitgangspunten en beoordelingscriteria. Deze liggen vanzelfsprekend in het verlengde van de criteria voor wat onder een goede landschapsexcursie wordt verstaan, zoals beschreven in dit basisopleidingsplan.

Sleutelvraag 16

Wie beoordeelt of en wanneer een cursist een certificaat ontvangt?

Cursuscoördinator en docenten zijn betrokken bij de beoordeling van cursisten. De cursuscoördinator houdt tijdens de cursus de inzet en inbreng van de cursisten goed in het oog. Het waarborgen van de kwaliteit van de excursies is de belangrijkste norm bij de beoordeling.

Gedurende de cursus dient de cursuscoördinator informatie te verzamelen over de vorderingen van elke cursist, zodat na afloop van de cursus de beoordeling van de deelnemer op inhoudelijke gronden kan plaatsvinden.

Is de beoordeling positief, dan kan de cursist een certificaat uitgereikt krijgen, bijvoorbeeld dat van 'aspirant-landschapsgids'. Tenslotte is de opleiding alleen een voorwaarde om aan de praktijk deel te mogen nemen. Praktijkbeoordeling moet dan nog volgen.

Voor de praktijkbeoordeling is het verstandig een samengesteld oordeel te formuleren, dat bijvoorbeeld bestaat uit:

- een evaluatie door een externe deskundige;
- een evaluatie door 5 deelnemers;
- een bespreking door een medecursist.

Bespreking van de excursie door een mede-excursieleider en een externe deskundige gebeurt aan de hand van een vooraf vast te stellen lijst van aandachtspunten. Het verslag wordt gebruikt als basis voor een eventuele, gezamenlijke nascholing. Als de beoordeling positief is, kan het diploma 'landschapsgids' worden uitgereikt.

2.7. Implementatie van het excursiebeleid

Sleutelvragen:

17. Hoe gaat het begeleiden van excursies straks in zijn werk?
18. Wat zijn de afspraken over het begeleiden van excursies?
19. Wat zijn de afspraken over het bewaken van de kwaliteit van excursies?

ervaringen:

Het blijkt voor zowel landschapsgidsen als opdrachtgever (bv terreinbeheerder) prettig te zijn om aan het begin van de opleiding zoveel mogelijk duidelijkheid te hebben ten aanzien van wat men van elkaar mag verwachten. Als iedereen weet waar hij aan toe is, dan is de kans klein dat er later wroeging ontstaat als gevolg van onnauwkeurigheden in de afspraken.

Sleutelvraag 17

Hoe gaat het begeleiden van excursies straks in zijn werk?

De cursisten zijn niet voor niets opgeleid: zij willen landschapsexcursies begeleiden. Het excursiebeleid van de opdrachtgever geldt ook voor de opgeleide excursieleiders. Voor de landschapsgids moet dus helder zijn wie de opdrachtgever is (vaak een organisatie of terreinbeheerder) en wat het beleid is.

Het opleiden van landschapsgidsen is bedoeld om in de kwaliteit van de excursies en in die van de groep landschapsgidsen te investeren. Om de continuïteit te bewaken is het belangrijk om afspraken te maken over het behoud van kwaliteit. Kwaliteitsbewaking, nascholing en onderlinge feedback zijn onderwerpen die hierbij aan de orde komen.

Sleutelvraag 18

Wat zijn de afspraken over het begeleiden van excursies?

Het bieden van mogelijkheden om als landschapsgids actief te zijn.

De opdrachtgever verplicht zich om de landschapsgidsen in de gelegenheid te stellen regelmatig een landschapsexcursie te begeleiden. Spreek een minimaal aantal keren per jaar af. Een goede richtlijn is bijvoorbeeld minstens vier keer per jaar.

Onkostenvergoeding

Spreek duidelijk af of er een vaste onkostenvergoeding per excursie wordt gegeven, of dat alleen specifieke kosten gedeclareerd kunnen worden (en bij wie). Stel bij een vaste onkostenvergoeding het bedrag duidelijk vast. Het is belangrijk dat de onkostenvergoedingen zullen worden overgemaakt op de onge-

Sleutelvraag 19

Wat zijn de afspraken over het bewaken van de kwaliteit van de excursies?

Op peil houden van de ervaring

Afspraken over hoe vaak per jaar een landschapsgids een landschapsexcursie dient te begeleiden zijn ook hier van belang. Om een goede kwaliteit te waarborgen, moet een landschapsgids regelmatig optreden.

Nascholing

Zorg dat er minstens enkele malen per jaar (bijvoorbeeld 3) een nascholingsbijeenkomst wordt gehouden, waarbij aspecten worden uitgediept die van belang zijn voor het geven van excursies in het algemeen, of specifiek in uw gebied. Dit kan de omgeving, de actualiteit of de excursievaardigheden betreffen, of combinaties daarvan.

Zet een jaarlijkse planning op voor de nascholingsbijeenkomsten. U kunt daarbij zowel aan binnenbijeenkomsten of buitenactiviteiten, bijvoorbeeld in de vorm van een excursie, denken. Afhankelijk van de situatie en het onderwerp, kunt u van zowel interne als externe docenten gebruik maken. Maak daarnaast ook afspraken over wie verantwoordelijk is voor de planning en verzorging van deze nascholing, bijvoorbeeld de terreinbeheerder, een andere organisatie of beiden tezamen.

Maak de landschapsgidsen duidelijk dat van hen verwacht wordt dat zij ter actualisering van hun kennis de nascholingsbijeenkomsten bijwonen.

Tijdens het 'aspirant-jaar' van de landschapsgids kunnen de nabesprekingen vragen opleveren die voor alle landschapsgidsen van belang kunnen zijn. Verwerk ook deze vragen in het nascholingsaanbod.

Beoordeling van de praktijk

Het is verstandig om ook met de vaste groep landschapsgidsen (dus niet alleen de 'aspiranten') afspraken te maken over een regelmatige beoordeling van de excursiekwaliteit. Zorg ervoor dat het op verzoek van een landschapsgids altijd mogelijk is om een landschapsexcursie te volgen dan wel na te bespreken. Dit kan met mede-landschapsgidsen, of met een externe deskundige. Doe verslag van de bespreking door punten ter verbetering te noteren. Gebruik dit verslag als basis voor een eventuele gezamenlijke nascholing.

Maak ook afspraken over het minimum aantal keren dat iedere landschapsgids zich moet laten beoordelen, bijvoorbeeld minstens 1 maal in de 3 jaar.

Afvoeren van een landschapsgids van de lijst

Ervaring op peil houden, nascholing volgen en openstaan voor beoordeling kunt u als harde criteria gebruiken om de landschapsgids actief te houden. Mocht er aan één van deze voorwaarden niet worden voldaan, dan kunt u de desbetreffende gids in principe van de lijst van gekwalificeerde gidsen afvoeren. Uiteraard

3) De organisatie en opzet van een cursus landschapsgidsen

- Voorwaarden voor de organisatie van een opleiding
- Invulling van het cursusteam
- Fasering
- Financiën
- Uitwerking van de cursusopzet
- Excursies, praktijkervarings- en introductiebijeenkomsten.
- Huiswerk
- Lessenplanning
- Opzetten cursusbijeenkomsten
- Cursusmateriaal
- Studiebegeleiding

3.1. Voorwaarden voor de organisatie van een opleiding

Sleutelvragen:

20. Wie verzorgt de uitwerking van het opleidingsplan?
21. Wie bewaakt daarbij de uitgangspunten?

ervaringen:

Het ontwikkelen en organiseren van een cursus kost tijd, vaak meer dan je van tevoren denkt. Daarvoor moet mankracht ingezet worden. Voor het welslagen van de cursus is het van groot belang dat de essentie van het concept (zoals vastgelegd in het basisopleidingsplan) te allen tijde overeind blijft, en dat dit vertaald wordt naar een gebiedsspecifiek opleidingsplan en een daadwerkelijke cursus. Door een cursuscoördinator aan te stellen wordt zowel inzet van mankracht als kwaliteit gewaarborgd.

Het is in de praktijk zo goed als onmogelijk gebleken om de onderdelen excursievaardigheden, terreinkennis en kennis van de methode Leesbaar Landschap door een en dezelfde docent te laten geven. Ook de verschillende onderdelen binnen de lesstof van de terreinkennis (flora, fauna, beheer e.d.) kunnen zelden bij dezelfde docent worden ondergebracht.

De onderdelen excursievaardigheden kunnen met het oog op de continuïteit van de cursus en de lijn van het lesprogramma het best door een en dezelfde docent worden verzorgd. De bezetting van het cursusteam bestaat daarmee uit: de cursuscoördinator, de (hoofd)docent excursievaardigheden en enkele gastdocenten terreinkennis.

Sleutelvraag 21

Wie bewaakt daarbij de uitgangspunten?

In overleg met de opdrachtgever wordt door de cursuscoördinator het basisopleidingsplan opgesteld en het cursusprogramma samengesteld. De coördinator is daarnaast eveneens verantwoordelijk voor de invulling van het cursusteam en het cursusmateriaal: wie verzorgt de cursusonderdelen en welk schriftelijk materiaal wordt daarbij gebruikt. Hij benadert docenten en begeleidt hen bij het invullen van hun cursusonderdeel. Hij heeft de eindverantwoordelijkheid voor de cursus in het algemeen en voor de planning, de bijeenkomsten en het schriftelijk materiaal in het bijzonder.

Voor de huishoudelijk-organisatorische aspecten kan de coördinator zich het beste door anderen laten ondersteunen, bijvoorbeeld door een administratief of ondersteunend medewerker van een IVN consulentschap of van de terreinbeherende organisatie. Leg vast wie de taken op zich neemt. Die taken omvatten onder meer:

- kopiëren van het materiaal;
- reserveren van de accommodatie;
- het gastheerschap op alle cursusbijeenkomsten;
- het beantwoorden van vragen ten aanzien van huishoudelijke en organisatorische zaken.

3.2. Invulling van het cursusteam

Sleutelvraag:

22. Wie worden er als docent benaderd?

ervaringen:

Het gaat om docenten voor verschillende onderdelen: vakinhoudelijke docenten die terreinkennis en gebiedsgerichte achtergrondinformatie kunnen leveren en een docent die de vaardigheid in excursietechnieken kan toelichten, laten oefenen en nabespreken. Ten behoeve van de continuïteit van het leerproces en een optimale begeleiding van de cursisten pleiten wij voor het benaderen van een enkele docent voor de vaardigheidsonderdelen. Het is vaak moeilijk om goede docenten te vinden. Vakkennis en didactische kwaliteiten gaan nu eenmaal niet per definitie hand in hand. Ook is het een kunst om die vakinhoudelijke kennis toe te spitsen op wat concreet zichtbaar is, iets dat wij van essentieel belang achten voor het opleiden van landschapsgidsen. Daarnaast zijn goede docenten voor de excursievaardigheden vaak schaars, zeker als wij gebiedsspecifieke ervaring van hen verlangen (en zij dus min of meer uit de streek moeten komen).

De opdrachtgever van de opleiding kan geneigd zijn gerespecteerde namen (op vakinhoudelijk gebied) te willen benaderen. Deze zijn echter vaak geneigd hun eigen plan voor een cursusbijeenkomst te trekken. Coaching op uitgangspunten door een cursuscoördinator kan dan wel eens erg lastig worden. Bij het afwegen van de voors en tegens geven wij de voorkeur aan didactiek boven inhoudelijke kennis.

Onder de cursisten kan zoveel kwaliteit aanwezig zijn dat (bij cursist, medecursist of docent) de vraag rijst waarom deze of gene cursist hier geen docent is. Ook hier dienen de voors en tegens te worden afgewogen. Als aanbevelingen gelden de gebiedsspecifieke kennis, bekendheid met het wel en wee van de regio, bekendheid met de vrijwilligers in de regio en een mogelijk reeds goede reputatie. Nadelen kunnen zijn dat andere cursisten zich gepasseerd kunnen voelen, de docent tegen kan vallen (en daardoor aan status in de groep verliest), bekend niet altijd bemind betekent, en dat hij of zij mogelijk minder goed aan te sturen is door de coördinator (dit kan nu gevoeliger liggen aangezien de persoon in kwestie ook cursist is).

3.3. Fasering

Sleutelvragen:

23. Hoeveel tijd kost de voorbereiding?
24. Wanneer kan de opleiding starten?
25. Wanneer wordt de opleiding afgerond?

ervaringen:

De fasering wordt mede bepaald door de periode waarin de cursus wordt gegeven: dit moet zijn in de periode van eind maart tot juli. De tijd waarin de externe docenten de bijeenkomst op kunnen zetten en materiaal kunnen verzamelen, is al gauw te krap. Het betreft hier immers docenten voor wie de cursus een bijbaantje zal zijn en hun agenda is vaak al vol. Aan de andere kant moet de coördinator tijd inplannen om cursusonderdelen bij te stellen of naar alternatieve docenten te zoeken, mocht dat bij de uitwerking nodig blijken.

De praktijk wijst uit dat het voor iedereen het prettigst is als de cursus (inclusief schriftelijk materiaal) reeds klaar is voor de bijeenkomsten starten.

Sleutelvraag 23

Hoeveel tijd kost de voorbereiding?

De cursusopzet wordt bepaald in 3 stappen:

- een oriëntatie op de essentiële onderdelen en de wensen van de opdrachtgever (de afspraken van het basisopleidingsplan);
- een eerste concept; deel C van deze handleiding is ons voorstel;
- de definitieve versie.

Er vinden dus twee overlegmomenten plaats tussen coördinator en opdrachtgever, alvorens de definitieve cursusopzet wordt gepresenteerd. Bij het ontwerpen van het eerste concept kunnen mogelijk ook docenten worden betrokken.

Uitgangspunten voor de planning van de cursus zelf zijn:

- de opleiding vindt deels buiten in het veld plaats;
- cursusdeelnemers moeten direct na de opleiding met het begeleiden van landschapsexcursies aan de slag kunnen;
- de bijeenkomsten worden regelmatig en in een aaneengesloten periode gepland;
- er is voldoende tijd tussen de bijeenkomsten om te kunnen werken aan de eigen excursieopzet.

• Bespreken concept cursusopzet:	december
• Definitieve basisopleidingsplan:	december - januari
• Opzetten cursusbijeenkomsten:	januari - februari
• Verzorgen schriftelijk materiaal:	maart
• Verzorgen cursus:	april - juli
• Evaluatie cursus:	juli
• Eerste begeleide excursies:	juli - augustus

Sleutelvraag 25

Wanneer wordt de opleiding afgerond?

Kies er duidelijk voor of de opleiding na de cursus wordt afgesloten, of pas na de eerste praktijkperiode (zie: Hoofdstuk 1 Basisopleidingsplan: 6. Beoordeling).

3.4. Financiën

Sleutelvragen:

26. Hoe ziet de begroting van de opleiding er uit?
27. Hoe wordt deze begroting gedekt?

ervaringen:

Door een duidelijke begroting en kostendekking is het voor alle betrokken partijen duidelijk waar zij wat dit betreft aan toe zijn en waar zij elkaar op kunnen aanspreken. Een vraag van de opdrachtgever om extra achtergrondinformatie aan de syllabus toe te voegen moet bijvoorbeeld niet alleen in het licht van wenselijkheid in de cursusopzet worden afgewogen, maar ook financieel gedekt zijn (of worden). Ook kan de keuze van in te schakelen docenten mede bepaald worden door hun vraagprijs en de begrote onkostenvergoeding.

Sleutelvraag 26

Hoe ziet de begroting van de opleiding er uit?

Begrotingsposten voor een cursus zijn:

Personeelskosten:

Reiskosten

- cursuscoördinator
- huishoudelijk-organisatorisch medewerker
- docenten

Materiaalkosten:

- cursusmappen met tabbladen
- kopieerkosten
- copyright over te nemen artikelen
- kantoorartikelen

Accommodatie

- huur cursusruimte
- gebruiksvergoeding, flap-over e.d./ koffie en thee

Sleutelvraag 27

Hoe wordt deze begroting gedekt?

Voordat de opleiding van start kan gaan moet duidelijk zijn hoe deze kosten gedekt worden. Als het een opdrachtgever betreft, zal deze de begroting moeten goedkeuren en moeten dekken. Bij gezamenlijke projecten zal duidelijk moeten zijn wie voor welk onderdeel verantwoordelijk is, ook wat betreft de financiën.

3.5. Uitwerking van de cursusopzet

Sleutelvragen:

28. Waarop wordt bij de opleiding het accent opgelegd?
29. Wie bewaakt bij de uitwerking de uitgangspunten?

Sleutelvraag 28

Waarop wordt bij de opleiding het accent opgelegd?

Bij het begeleiden van landschapsexcursies laat de landschapsgids de deelnemers nader kennis maken met de natuur in een bepaald gebied. Hij leert de deelnemers de natuur te observeren en leert hen deze te interpreteren. Daarnaast plaatst hij het geziene in een breder kader.

Het accent van deze opleiding voor landschapsgidsen ligt daarom op wat concreet zichtbaar is: wat je ziet is immers het uitgangspunt van de landschapsexcursie. Landschapsexcursies begeleiden is een VAARDIGHEID die geoefend kan en moet worden. De cursisten moeten in de cursus de gelegenheid krijgen om in proefsitu-

3.6. Excursies, praktijkervarings- en introductiebijeenkomsten

Sleutelvragen:

- 30. Hoe krijgen veldkennis, vaardigheden en thematische context een plaats binnen de opleiding?
- 31. Hoe legt u het accent op het zichtbare landschap als uitgangspunt voor een excursie?

ervaringen:

Het gaat in de opleiding om het bereiken van een basisniveau ten aanzien van de kwaliteit van de excursies. Daarbij komt het een en ander kijken. Door afwisseling in de opleiding van excursies, praktijkervaringsbijeenkomsten en introductie-/verwerkingsbijeenkomsten blijken de verschillende doelstellingen goed te kunnen worden belicht. Maar ook blijkt de cursus al snel in tijdnood te kunnen komen door de veelheid aan aspecten en de aanlooptijd van buitenbijeenkomsten.

Een strakke planning niet alleen met betrekking tot tijd, maar ook met betrekking tot de doelstellingen ligt voor de hand. De mogelijkheden van cursisten om taakgericht te werken wordt snel overschat. De kwaliteit van de buitenbijeenkomsten, met name van praktijkervaringsbijeenkomsten, staat of valt met een goede opdrachtbeschrijving en nabespreking. Bij een proefexcursie van 1½ à 2 uur hoort een even lange nabespreking. Dit betekent dat bij de praktijkervaringsbijeenkomsten extra tijd ingeruimd moet worden om naar en van het excursiegebied en de plaats van nabespreking te komen.

Sleutelvraag 30

Hoe krijgen veldkennis, vaardigheden en thematische context een plaats in de opleiding?

Een voorgestelde verdeling van een korte cursus van 12 bijeenkomsten (van circa 4 uur) is:

- 1 voorbeeldexcursie (buiten);
- 4 praktijkervaringsbijeenkomsten (bijeenkomsten buiten en nabesprekingen binnen);
- 7 werkbijeenkomsten (binnen).

In praktijkervaringsbijeenkomsten oefenen de cursisten hun excursievaardigheden. Zij bereiden (in een klein groepje) een tevoren uitgedeelde opdracht rond een excursie(fragment) voor en voeren die daadwerkelijk uit voor de andere cursisten. Fragmenten van deze 'proefexcursie' worden nadien door docent en andere cursisten van commentaar en van alternatieve mogelijkheden van aanpak voorzien. Tot slot worden de proefexcursiefragmenten (binnenshuis) kort nabesproken en in het bredere kader van 'de excursie als voorlichtingsmiddel' geplaatst.

Sleutelvraag 31

Hoe legt u het accent op het zichtbare landschap als uitgangspunt voor een excursie?

De concrete uitwerking van de uitgangspunten 'zichtbaarheid' en 'vaardigheid' komt het best tot uitdrukking in de buitenbijeenkomsten. Terreinbezoek vindt plaats zowel tijdens de excursies als tijdens praktijkervaringsbijeenkomsten. Dit bezoek is zodanig gepland dat de cursisten het gehele landschap bezoeken (zie cursusplanning).

3.7. Huiswerk

Sleutelvraag:

32. Welke (tijds)investering mag van de cursisten gevraagd worden?

ervaringen:

Een goed doordachte structurering van het huiswerk maakt dat de cursisten bepaalde vaardigheden ook kunnen oefenen. Daarnaast kunnen ze daardoor in groepsverband gemakkelijker van elkaar leren. De opdracht 'Bereid een excursie voor met als thema...' is niet duidelijk genoeg indien de cursisten een bepaalde opzet van het leiden van een excursie in de vingers moeten krijgen. Bij zo'n opdracht hoort een stappenplan dat de cursisten moeten kunnen volgen.

Basisvereiste van al het huiswerk is duidelijkheid: wat moet de cursist doen, waarom en hoe moet hij dat aanpakken? Ook is van belang: wat wordt er daarna mee gedaan? De huiswerkethos van de cursisten is heel verschillend. Daarom is een aantal afspraken vooraf over het huiswerk nodig om het als didactisch hulpmiddel te kunnen inzetten.

Sleutelvraag 32

Welke (tijds)investering mag van de cursisten gevraagd worden?

Huiswerk is in principe nodig om de doelstellingen van de opleiding binnen handbereik te houden.

De volgende vormen worden gehanteerd:

- het voorbereiden van een proefexcursie;
- het voorbereiden van fragmenten voor de praktijkervaringsbijeenkomsten (ter oefening van vaardigheden);
- het vooraf lezen van een artikel, ter voorbereiding op de volgende bijeenkomst (hierdoor wordt de les stof toegankelijker, mede door herhaling, en wordt het tevens voor cursisten en docenten makkelijker

3.8. Lessenplanning

Sleutelvraag:

33. Wat zijn de uitgangspunten voor de lessenplanning?

ervaringen:

Wanneer de cursistengroep (deels) uit medewerkers van een terreinbeherende organisatie bestaat, ontstaan specifieke planningswensen die een optimale planning erg lastig maken: Plan de bijeenkomsten bij voorkeur tijdens kantooruren, dus overdag en doordeweeks. Indien er echter vrijwilligers tot de cursistengroep behoren, dan gaat de voorkeur uit naar avondbijeenkomsten en weekendexcursies.

Een terreinbeheerder heeft vaak een voorkeur voor een looptijd van de cursus buiten het hoogseizoen van het buitenwerk (d.w.z. voor mei), dus gedurende een periode waarin excursies en praktijkervaringsbijeenkomsten niet optimaal te plannen zijn. Een afwisseling van binnen- en buitenbijeenkomsten is in het voorjaar niet interessant omdat de natuur nog niet ver genoeg is. Bij het zoeken naar een compromis voor de looptijd kan gestreefd worden naar een planning richting zomerseizoen (april - juni).

Sleutelvraag 33

Wat zijn de uitgangspunten voor de lessenplanning?

Houdt u aan de in het basisopleidingsplan vastgelegde uitgangspunten.

- Zorg voor een afwisseling van introducties (met bijbehorende excursies) en praktijkervaringsbijeenkomsten om tijdens de cursus een wisselwerking tussen inhoud (kennis) en vorm (overdrachtstechniek) van de excursie tot stand te kunnen brengen.
- Organiseer de excursies en praktijkervaringsbijeenkomsten op een tijdstip dat de essentie van de excursie concreet zichtbaar is en dat wat men in het veld wil illustreren daadwerkelijk aanwezig is.
- Ga bij voorkeur uit van één cursusbijeenkomst per week, liefst op een vaste dag.
- Rond de cursus af voor het zomerseizoen, zodat uiterlijk in de zomer (vakantie) gestart kan worden met het inzetten van de opgeleide excursieleiders.
- Respecteer de standaardschoolvakanties: geen lessen in de desbetreffende weken.
- Organiseer geen excursies op doordeweekse dagen (i.v.m. vrijwilligers), maar bij voorkeur 's avonds en op zaterdag.
- Laat de definitieve planning afhangen van de agenda van de externe docenten en de accommodatie.

3.9. Opzetten cursusbijeenkomsten

Sleutelvragen

34. Hoe worden de verschillende cursusbijeenkomsten op elkaar afgestemd?
35. Hoe kan de cursist optimaal vaardigheden opdoen? En hoe kunnen de verschillende kwaliteiten van cursisten worden ingezet in het leerproces van anderen?

ervaringen:

Om de communicatie zo soepel mogelijk te laten verlopen, is het aan te raden een gestructureerd, voorgedrukt vel voor te bereiden voor de planning van de cursusbijeenkomst, waarop alle belangrijke onderwerpen vermeld staan. Dit verheldert de cursusopzet en maakt de coaching van de docenten door de cursuscoördinator makkelijker.

Opdrachten moeten een gesloten karakter hebben om bepaalde basisvaardigheden te kunnen doceren. De opdracht 'Bereid samen met 4 anderen een excursie voor' is te open om cursisten een bepaalde aanpak van het opzetten van een excursie, bijvoorbeeld vanuit een bepaalde doelstelling of thematiek, te leren hanteren. Als u dat wilt bereiken, moet de voorbereiding vooraf zo goed mogelijk zijn gestructureerd.

Sleutelvraag 34

Hoe worden de verschillende cursusbijeenkomsten op elkaar afgestemd?

Voor het gehele verloop van de opleiding wordt een cursuscoördinator aangesteld. Hij zorgt in samenspraak met de opdrachtgever voor de samenstelling en uitwerking van de cursusopzet.

Om de inbreng van de verschillende betrokkenen (de diverse docenten, facilitaire betrokkenen) helder te krijgen en inzichtelijk te maken voor de opdrachtgever, stelt hij de verschillende onderdelen op schrift (of laat dat doen). In deel C treft u ons voorstel voor de cursus aan. Daarbij zijn per cursusonderdeel de volgende onderdelen verhelderd:

Cursusonderdeel

- doelstellingen van de lesstof
- inhoud
- programmaopzet, d.w.z. de verschillende onderdelen van de bijeenkomst onder vermelding van tijdsduur, inhoud en de gebruikte didactische werkvormen

groepjes);

- opdrachten naar aanleiding van een concrete kaart en fotomateriaal;
- leesopdrachten;
- observatieopdrachten tijdens praktijkervaringsbijeenkomsten.

3.10. Cursusmateriaal

Sleutelvraag

36. Wat is het belangrijkste cursusmateriaal?
37. Wat is de basisliteratuur voor de cursus?
38. Maakt de cursus gebruik van visuele middelen?

ervaringen;

Afspraken over het aantal pagina's zijn van belang om de cursisten niet te overvoeren en om de kosten te kunnen plannen. Een syllabus die i.p.v. 200 bijvoorbeeld 400 pagina's dik is maakt al gauw € 400,- op de begroting uit. Vroegtijdig verzamelen en reproduceren van het materiaal kan een hoop tijd besparen.

Kaartmateriaal vereist vaak kleurenkopieën, met een hogere kostprijs. Materiaal over excursies kan ontleend worden aan bestaande handleidingen: 'U kunt me nog meer vertellen' en 'Cursus excursies leiden', beide uitgaven van het IVN.

Sleutelvraag 36

Wat is het belangrijkste cursusmateriaal?

Uitgangspunt van de cursus is: het observeren, interpreteren en beleven van wat concreet zichtbaar is. Kaart- en fotomateriaal uit verschillende tijdvakken zijn hulpmiddelen om bijvoorbeeld menselijke ingrepen en veranderingen te visualiseren. Beeldmateriaal is een belangrijk hulpmiddel om terreinkennis op te doen en om abstracties (zoals bijvoorbeeld plantengemeenschappen) aan het specifieke terrein te relateren. Vraag gastdocenten om het materiaal in een Power Point presentatie te verwerken. In deel C doen wij suggesties voor cursusmateriaal.

Sleutelvraag 37

Wat is de basisliteratuur voor de cursus?

Het is het meest gebruikelijk om een cursusmap in de vorm van een klapper samen te stellen. De cursusmap

Sleutelvraag 38

Maakt de cursus gebruik van visuele middelen?

In een opleiding waarbij wat concreet zichtbaar is centraal staat, is het nog meer dan bij een gewone cursus van belang om uit didactisch oogpunt audiovisuele hulpmiddelen in te zetten. Hier zal speciale aandacht aan worden besteed.

De video 'U kunt me nog meer vertellen' (uitgave IVN) blijkt als lesmiddel bij het oefenen van de 'Excursievaardigheden' goed te voldoen wat betreft de algemene excursievaardigheden.

3.11. Studiebegeleiding

Sleutelvraag:

39. Hoe is de persoonlijke begeleiding van de cursist geregeld?

ervaringen:

Het vastleggen van de verantwoordelijkheden schept duidelijkheid voor docent en cursist.

Sleutelvraag 39

Hoe is de persoonlijke begeleiding van de cursist geregeld?

Voor vragen van organisatorische aard kunnen de cursisten terecht bij de cursuscoördinator. Voor inhoudelijke vragen kunnen de cursisten terecht bij de betreffende (gast)docent (tijdens en/of na de bijeenkomst). Daarnaast geven (gast)docenten inhoudelijk feedback op onderdelen van de uitwerking van de excursieopzet.

4) De inhoud van een cursus landschapsgidsen

- Voorlichting en voorlichtingsvaardigheden
- Veld-, terrein- en andere kennis

4.1. Voorlichting en voorlichtingsvaardigheden

Voorlichtingsvaardigheden vormen de basis van een landschapsexcursie. Kennis over voorlichting in het algemeen en binnen een excursie in het bijzonder, ondersteunen bij het opzetten en beoordelen van excursies.

Sleutelvraag:

40. Over welke vaardigheden moet een excursieleider beschikken om een goede excursie te kunnen leiden?
41. Welke kennis over het voorlichtingsmiddel excursie moet een landschapsgids hebben?

ervaringen:

De vele verschillende aspecten van een excursie worden al snel loze abstracte begrippen, als zij niet voortdurend gerelateerd worden aan de excursiepraktijk van de cursist. Kennis moet de basis en het referentiekader vormen voor toekomstige excursies. Dit blijkt in de praktijk niet altijd even makkelijk te zijn: het inzicht dat een excursie een doel en rode draad nodig heeft en ook qua werkvormen toegesneden moet zijn op de doelgroep is één ding, het toepassen van deze kennis in de eigen praktijk een ander. Een excursie blijft al snel steken in een rondgang met het publiek waarbij de excursieleider allerlei wetenswaardigheden vertelt. Het steeds weer laten terugkeren en oefenen van de sleutelvragen van de excursie is daarom van het grootste belang:

- Wat wilt u met deze excursie?
- Waar kunt u daarover iets laten beleven/zien?
- Hoe bindt u uw publiek aan het onderwerp?

Sleutelvraag 40

Over welke vaardigheden moet een landschapsgids beschikken om een goede excursie te kunnen leiden?

Het geven van een excursie valt of staat met de vaardigheid om het publiek te boeien en de excursie duidelijk gestalte te geven. De praktijk is hier de beste leermeester. De beste hulpmiddelen daarbij zijn feedback over het begeleiden van de excursie en tips aangereikt krijgen voor alternatieve begeleidingsmiddelen ("U zou dit ook zo of zo kunnen doen").

Excursietechnieken:

- inzetten van verschillende werkvormen;
- technische kanten, zoals spreekvaardigheid en presentatie.

Evaluatie van een excursie of van individuele excursieonderdelen:

- feedback;
- gebruik van checklists.

Sleutelvraag 41

Welke kennis over het voorlichtingsmiddel excursie moet een landschapsgids hebben?

Om vaardigheden adequaat te kunnen inzetten is enige kennis vereist van de verschillende aspecten van het voorlichtingsmiddel 'excursie'. Deze aspecten krijgen aandacht in de lesstof.

Aspecten van een excursie

Kenmerken

- wat is een excursie eigenlijk?
- de sterke en zwakke punten van dit voorlichtingsmiddel;
- voorwaarden voor het slagen van een excursie.

Doelstelling en doelgroepen:

- het belang van het onderkennen van verschillende excursiedoelstellingen bij instantie, excursieleider en deelnemer;
- het belang van het thema of de rode draad van een excursie.

De rol van excursieleider:

- gastheerschap;
- overdrager van kennis, betrokkenheid, beleving en plezier;
- deelnemers leren observeren, interpreteren en beleven;
- het geven van toelichting bij de indeling in recreatieve zones, en het beheer en beleid daarvan.

Organisatie:

- planning en intake van excursies (inclusief checklist);
- de belangrijkste stappen: opening, terreinbezoek, afsluiting;
- kennis, begrip, betrokkenheid en natuurbeleving.

4.2. Veld-, terrein- en andere kennis

De tweede basis voor een goede excursie is kennis over het terrein. Uitgangspunt voor een goede excursie is immers wat concreet zichtbaar is. De excursieleider begeleidt het publiek naar die zichtbare (en vaak ook tastbare) verschijnselen in het natuurgebied.

Hij interpreteert ook de terreinvondsten en plaatst deze verschijnselen in een breder kader. Er zijn verschillende disciplines die kunnen voorzien in dit bredere kader. Disciplines zijn voor excursies alleen dan relevant wanneer zij kunnen worden gebruikt ter ondersteuning van de interpretatie van wat concreet zichtbaar is in het gebied.

Deelnemers aan een excursie willen vaak weten 'wat hier voor belangrijks te doen is'. De excursieleider op zijn beurt wil dat graag laten zien, maar ook wil hij laten zien (of horen) waar de deelnemer zelf naar kan vragen of waar deze zelf op kan letten (als hij in de toekomst weer in het landschap rondloopt).

Sleutelvragen:

42. Over welke veldkennis moet een excursieleider beschikken om een goede excursie te kunnen leiden?
43. Welke verbanden moet een excursieleider tussen de verschijnselen in de natuur in zijn gebied kunnen leggen?

ervaringen:

Ook hier blijkt maar weer: 'In der Beschränkung zeigt sich der Meister'. Een lange lijst van veldkennis en achtergrondkennis is snel gemaakt (bijvoorbeeld met behulp van de terreineigenaar of beheerder). Maar in het korte tijdsbestek van een cursus blijkt al snel dat de verschillende onderwerpen niet genoeg uit de verf komen. Onderwerpen als geologie en hydrologie vereisen al snel meer uitdieping dan überhaupt mogelijk is. De bruikbaarheid van die uitdieping voor een concrete excursie blijkt vaak dan ook veel te gering. Een hulpmiddel om de diepgang van de stof beter af te bakenen is de lijst van '10 belangrijkste vragen'. Een onderwerp als landschap wordt dan als volgt vorm gegeven: een met het terrein bekend persoon (beheerder, excursieleider) noteert de 'vragen-top-tien' die hij over het landschap bij het publiek heeft opgevangen. Daarnaast maakt hij een top tien van zichtbare landschappelijke verschijnselen. Uit deze beide lijstjes stelt hij een 'landschaps-vragen-top-tien' op. Deze vragen beantwoordt hij alsof het een vraag is van een excursiedeelner. De achtergrondkennis die bij het beantwoorden van deze vragen is vereist, vormt de basis voor het betreffende cursusonderdeel. Nevenaspecten worden zo veel mogelijk gemeden. Het achterliggende principe van deze 'vragen-top-tien' is de idee dat je iets pas begrijpt als je het zelf kunt uitleggen. Voor dat je er erg in hebt, ben je al

2) Terreinkennis inzake geologie en geomorfologie:

- het kunnen herkennen van de ondergrond: wat is de ondergrond in het excursiegebied?
- het kunnen herkennen van de gevolgen van natuurprocessen, zoals bijvoorbeeld breuken, gelaagdheid, terrasvorming en erosie.

3) Terreinkennis inzake het landschap, de vegetatie en de dierenwereld en cultuurhistorie van het gebied.

Welk landschap is dit eigenlijk:

- het kunnen herkennen van de verschillende vegetatiesoorten in het veld: wat zijn de meest kenmerkende planten- en diersoorten in het excursiegebied?
- Wat is hier cultuurhistorisch te beleven?

4) Terreinkennis inzake toegankelijkheid en beheer:

- bekendheid met de toegankelijkheid in het veld, waaronder de excursieplaatsen;
- het kunnen herkennen van het gevoerde beheer en de gevolgen daarvan op het terrein.

5) Terreinkennis inzake menselijke ingrepen:

- het kunnen herkennen van ingrepen van de mens op het terrein, zoals landschapsvorming, bebouwing, exploitatie, inrichting en gebruik (inclusief recreatie) vanuit verleden en heden.

6) Fossielen en diersporen:

- het kunnen herkennen van belangrijke en veel voorkomende fossielen;
- het kunnen herkennen van de verschillende sporen van de in de gebieden regelmatig voorkomende diersoorten: voetafdrukken, schurksporen, krab- en veegsporen, eetsporen, en bewoningssporen.

7) Beleid dat van toepassing is op het gebied. Behandel de relevante regelgeving (nota's, wetten en verordeningen) aan de hand van de volgende indeling:

- natuur (b.v. Natuurbeschermingswet);
- ruimtelijke ordening (b.v. bestemmingsplan);
- water (b.v. Nota Waterhuishouding);
- milieu (b.v. Wet Milieubeheer);
- niveaus van regelgeving: internationaal, nationaal, provinciaal, lokaal.

8) Beheer en inrichting van de gebieden.

Het gaat hier niet alleen om wat er aan beheer plaatsvindt, maar met name ook waarom het gebeurt. Afhankelijk van het betreffende landschap kan het volgende van belang zijn:

- Onderscheidt de in dit gebied belangrijkste vorm van beheer:
 - intern en extern beheer;
 - structuurbeheer;
 - verschralingbeheer;
 - bosbeheer;

Sleutelvraag 43

Welke verbanden moet een landschapsgids tussen de verschijnselen in de natuur in zijn gebied kunnen leggen?

Wat we in een landschap ontdekken vertelt ons iets over de samenhang met allerlei verschijnselen. Plantengroei hangt samen met bodem en water, patronen in de verdeling van landschapselementen vertellen iets over grondgebruik en geografische mogelijkheden, bouwwerken vertellen vaak de historie van een landschap etc. etc. Deze kennis van de samenhang tussen wat je ziet en de oorzaak of achtergrond er van richt zich op de interpretatie van wat concreet zichtbaar is op het terrein.

De methodiek Leesbaar Landschap is hierbij een uitgangspunt. Uitgebreide informatie over Leesbaar Landschap is digitaal voor de cursus landschapsgidsen beschikbaar. In de lesstof komen de vier onderdelen van deze methodiek aan de orde:

Onderdelen van de lesstof zijn:

1) Ecologie en grondgebruik, in Leesbaar landschap 'verticale samenhang' genoemd:

- Samenhang tussen bodem, landgebruik, water en plant- en dierwereld.
- Aanwezige biotoop en de meest kenmerkende planten en dieren.

2) Geografie, in Leesbaar landschap 'horizontale samenhang' genoemd:

- Het ontstaan van het landschap in uw gebied (opgebouwd) en welke zichtbare ruimtelijke patronen er nog zijn.
- Samenhang tussen patronen en lijnen in land en water en het gebruik en de ontwikkeling van dit landschap.

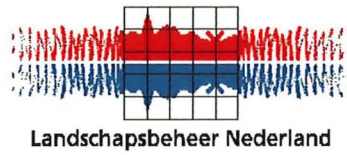
3) De seizoenssamenhang:

- De samenhang tussen specifieke seizoenskenmerken met het landschap.

4) De cultuurhistorische samenhang:

- Samenhang tussen tijd, inrichting en grondgebruik door mensenhanden in de geschiedenis.

Leesbaar Landschap benadrukt de samenhangen die in het landschap ontdekt kunnen worden. Gastdocenten zijn veelal niet op de hoogte van de methode Leesbaar Landschap. Het is aan de cursuscoördinator om hen daar kort over te informeren en hen te verleiden in hun cursusonderdeel juist die te ontdekken samenhangen te laten zien.

Handleiding cursus landschapsgidsen

Deel C: cursusopzet en draaiboeken

1) Toelichting op inhoud en opzet van de gehele cursus

1.1. Wat moet een Landschapsgids kunnen?

Om een landschapsexcursie te kunnen geven moeten gidsen uiteraard ook zelf in staat zijn om hun landschap te kunnen lezen en te interpreteren. Daarnaast moeten gidsen de lokale kennis over het landschap, die kan helpen om de interpretatie completer te maken, kunnen inzetten om antwoorden op vragen van hun zelf en het publiek te vinden. Centraal staat dat gidsen in staat zijn om met deze kennis een landschapsexcursie te ontwikkelen waarbij interactieve werkvormen worden ingezet waarmee ze hun publiek ook vermaken (want bij monologen kun je net zo goed een wandelfolder maken).

Daarom zijn de volgende drie vaardigheden leidend in deze cursus:

1. Opzetten en geven van een landschapsexcursie
2. Landschap begrijpen/interpreteren via Leesbaar Landschap.
3. Interpreteren van lokale documenten en kaarten

Hieronder per vaardigheid een korte toelichting:

1. Opzetten en geven landschapsexcursie

Nadat gegevens van het excursieterrein systematisch zijn verzameld moeten cursisten leren hoe je deze informatie kunt verwerken in een excursie. Meestal zal dit in de vorm van een aantal stops zijn waar de gids met het publiek via interactieve werkvormen aan de slag gaat. Cursisten worden uitgedaagd verschillende werkvormen voor te bereiden en toe te passen.

2. Landschap begrijpen/interpreteren via Leesbaar Landschap.

Het is belangrijk dat cursisten eerst zelf kunnen kijken naar een landschap. In de cursus gebeurt dit middels de methode Leesbaar Landschap. Ook voor de cursisten is dit meestal een manier om naar een landschap te kijken die zij niet gewend zijn. Hiervoor moeten zij eerst weten wat de methode is en een aantal termen leren die verbonden zijn met deze methode.

3. Interpreteren van lokale kenmerken, ook met behulp van documenten en kaarten

Zodra cursisten in staat zijn om te kijken naar het landschap met behulp van de methode Leesbaar Landschap, zijn zij ook in staat om deze methode in te zetten om het excursieterrein te verkennen. Niet alle informatie is in het veld te achterhalen om de eenvoudige reden, omdat niet alles zichtbaar is. Soms moet er onderzoek worden gedaan in historische documenten of bodemkaarten worden geraadpleegd. Het interpreteren van historische documenten, beleidsstukken en lezen van kaarten is een vaardigheid die je in ieder geval 1x moet hebben geoefend om te leren wat er allemaal bij komt kijken.

1.2. Uitgangspunten van de opzet van deze cursus

Bij het opzetten van de in deze handleiding beschreven cursus zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd.

Leesbaar Landschap. Daarnaast moeten gidsen de lokale kennis over het landschap, die kan helpen om de interpretatie completer te maken, kunnen inzetten om antwoorden op vragen te vinden. Tot slot moeten gidsen dan in staat zijn om met deze kennis een landschapsexcursie te ontwikkelen waarbij interactieve werkvormen worden ingezet.

1.3. Opzet van de cursus (zie hst 2)

Er is in deze handleiding een voorbeeld van een cursusopzet uitgewerkt. In het overzicht staat iedere bijeenkomst kort omschreven. Uiteraard zijn aanpassingen voor lokale situaties mogelijk. Bij de bijeenkomsten wordt verwezen naar digitale bijlagen. Deze zijn te vinden bij de digitale versies van de handleiding op de websites van de betrokken organisaties.

De voorbeeldcursus bestaat uit 12 bijeenkomsten van ca 2,5 uur. De bijeenkomsten kunnen op een avond en binnen plaatsvinden behalve de bijeenkomst en 3, 9 en 11. Hier moeten cursisten naar buiten kunnen om te oefenen. Bijeenkomst 12 is een feestelijke afsluitende bijeenkomst en kent geen inhoudelijk programma .

De gehele opzet is er op gericht de deelnemers bouwstenen aan te reiken voor het ontwikkelen van een eigen excursie en tijdens enkele bijeenkomsten te oefenen met het uitvoeren van deze eigen excursie. In de loop van de cursus is er een afwisseling van bijeenkomsten met meer een inhoudelijk accent op het eigen landschap en een meer uitvoerend accent rond de theorie en praktijk van het begeleiden van een excursie (zie overzicht).

Naast de bijeenkomsten is in de cursus huiswerk gepland, zodat cursisten actief met het geleerde aan de slag gaan. Het voornaamste onderdeel van dit huiswerk is het langzaam maar zeker uitschrijven van de complete eigen excursieopzet in de doorlopende opdracht 'op weg naar de eigen excursie' . Tijdens de cursus vervolmaken de cursisten dus een eigen excursie.

In het tweede overzicht 'overzicht cursus landschapsgidsen, aanvulling' zijn meer praktische gegevens over de uitvoering van de cursus bijeengebracht. Het overige huiswerk voor de cursisten is hier vermeld naast de rol & kwaliteiten die van de docenten wordt gevraagd.

Samen geven de twee overzichten in vogelvlucht een blik op de cursus en een houvast voor het cursusteam.

2) Overzicht cursus landschapsgidsen

Bijeenkomst	Accent bijeenkomst op:	Bijeenkomst in trefwoorden:
1	Ons eigen landschap	Er zijn veel manieren om naar landschap te kijken
2	Leesbaar landschap: ons landschap door vier brillen	Leesbaar Landschap is een methode om naar landschap te kijken
3	Een topexcursie door ons landschap?	Een topexcursie als landschapservaring
4	Landschap beleefbaar maken voor het publiek	Een excursie tot topervaring maken
5	Bril 1: de geografische bril - landschap door mens en natuur bepaald	Een meer geografische kijk op je eigen landschap
6	Bril 2: de cultuurhistorische bril - de (on)zichtbare geschiedenis van het gebied	Een meer historische kijk op je eigen landschap
7	Bril 3 en 4: ecologie & seizoenen	Een meer ecologische kijk naast landschapsbeleving
8	In actie tijdens een excursie	De cursisten oefenen voor de praktijk en bespreken na

Overzicht cursus landschapsgidsen - aanvulling

Bijeenkomst 1 Ons eigen landschap

Accent bijeenkomst Landschap

Samenvatting van de bijeenkomst Toelichting op de hele cursus.

Waardering van het eigen landschap en de kijk er op van cursisten vormt het beginpunt van de cursus.

Er zijn vele manieren om naar het landschap te kijken. Ieder heeft zo zijn eigen voorkeur. Eén van de manieren om landschap te bekijken is Leesbaar Landschap: door vier brillen naar landschap kijken en het daarna interpreteren. Deze vier brillen worden later in de cursus uitgewerkt. Bijeenkomst 5: sociaal & fysisch geografisch. Bijeenkomst 6: historisch. Bijeenkomst 7: meer ecologisch en vanuit seizoensoptiek.

Huiswerk N.v.t.

Bijeenkomst 2 Leesbaar landschap: ons landschap door vier brillen

Accent bijeenkomst Landschap

Samenvatting van de bijeenkomst Met behulp van die methode leesbaar landschap gaan we op zoek naar zichtbare kenmerken in het landschap die het 'ware' verhaal van het landschap illustreren.

Met Leesbaar Landschap zet je telkens twee stappen: eerst kijken, dan interpreteren. De cursist maakt kennis met de methode leesbaar landschap door:

- 1 Een voorbeelduitwerking voor het gebied te zien.
- 2 Te oefenen met het zoeken naar meer landschapskenmerken in het eigen gebied die meer vertellen.

Huiswerk Huiswerk landschap Lezen van hoofdstuk 1 t/m 3 uit handleiding Leesbaar Landschap.

Bijeenkomst 3

Een topexcursie door ons landschap?

Accent bijeenkomst

Excursie

Samenvatting van de bijeenkomst

De cursist wordt opgeleid tot landschapsgids.

In deze bijeenkomst volgen de cursisten een voorbeeldexcursie van een landschapsgids.

Door gerichte observatie van dit goede voorbeeld passeren alle elementen van een topexcursie de revue en ontstaat er een basis voor evaluatie van deze (en van een toekomstige) rondleiding.

Huiswerk

Huiswerk excursie

Vul de onderdelen 1 t/m 4 van de excursie opzet in, zover als mogelijk.

Bijeenkomst 4

Landschap beleefbaar maken voor het publiek

Accent bijeenkomst

Excursie

Samenvatting van de bijeenkomst

Wat vindt publiek een goede excursie?

De start is de eigen topervaring tijdens een excursie. Wanneer was dat, hoe oud was je en wat heeft de gids gedaan om het tot een topervaring te maken.

In een inleiding worden onderzoeksresultaten naar publiekswensen gepresenteerd.

Wat is ons antwoord op een excursieaanvraag?

Tijdens de bespreking van de uitwerkingen worden route, stopplaatsen en werkvormen besproken in relatie tot de aanvraag. Hierbij wordt speciaal aandacht besteed aan werkvormen waarbij de zintuigen zoals horen, zien, ruiken en voelen, een rol spelen.

Huiswerk

Huiswerk excursie

Vul onderdeel 5 van de excursieopzet in en selecteer daarbij minimaal 1 werkvorm uit handboek 'van sterrebos naar fluister..'

Bijeenkomst 5

Bril 1: de geografische bril - landschap door mens en natuur bepaald

Accent bijeenkomst

Landschap

Samenvatting van de bijeenkomst

Het accent ligt op fysisch geografische en sociaal geografische kenmerken van het landschap: één van de vier invalshoeken (= brillen) van leesbaar landschap.

Eerst wordt met de cursisten een inventarisatie gemaakt van zichtbare ruimtelijke patronen en kenmerkende plaatsen die de samenhang illustreren met het gebruik van het landschap.

In een presentatie worden voorbeelden van zichtbare ruimtelijke patronen in een breder kader geplaatst van de geografie van dit landschap.

Vanuit dit geografische plaatje van het gebied gaan de cursisten met behulp van (kaart) materiaal op zoek naar meer illustraties van geografische samenhangen in het gebied. Daarbij houden ze ook de bruikbaarheid voor een excursie in het oog.

Huiswerk

Huiswerk excursie

Overweeg of de door u gekozen stopplaatsen voldoende kenmerkend zijn voor het landschap.

Bijeenkomst 6

Bril 2: de cultuurhistorische bril - de (on)zichtbare geschiedenis van het gebied

Accent bijeenkomst

Landschap

Samenvatting van de bijeenkomst

Het tweede accent ligt op (Cultuur)historische aspecten van het landschap: ondergrondse archief, (stenen) bouwsels en landschapselementen kunnen veel vertellen over de samenhang tussen tijd, inrichting en grondgebruik door mensenhanden.

In vogelvlucht wordt een presentatie gegeven over de geschiedenis van het gebied en de smaakmakende plaatsen waar die geschiedenis in het veld geïllustreerd wordt. De canon van het gebied passeert als het ware de revue.

Cursisten gaan in twee stappen op zoek naar meer cultuurhistorisch materiaal (via websites, kaarten en ander archiefmateriaal).

Huiswerk

Huiswerk excursie

Overweeg of de door u gekozen stopplaatsen voldoende kenmerkend zijn voor het landschap.

Bijeenkomst 7

Bril 3 en 4: ecologie & seizoenen

Accent bijeenkomst

Landschap

Samenvatting van de bijeenkomst

Een inleider zet de samenhangen tussen bodem, landgebruik, water en biotopen voor het gebied op een rij.

Binnen dit totale plaatje zijn verschillende voor dit landschap kenmerkende biotopen, planten en dieren te onderscheiden.

Landschapsbeleving is ook vaak verbonden met een specifieke beleving van de seizoenen, van kleurschakeringen of specifieke activiteiten.

Het onder de aandacht brengen van het seizoen speelt hierbij een duidelijke rol.

De cursisten brengen die zelf (als ervaringsdeskundigen) in kaart.

Huiswerk

Huiswerk excursie

Overweeg of de door u gekozen stopplaatsen voldoende kenmerkend zijn voor het landschap.

Vul onderdeel 6 van de excursieopzet in.

Bijeenkomst 8

In actie tijdens een excursie

Accent bijeenkomst

Excursie

Samenvatting van de bijeenkomst

In de vorige bijeenkomsten is kennis gemaakt met drie bouwstenen voor een goede landschapsgids.

- 1 De methodiek van Leesbaar Landschap.
- 2 Het eigenlijke gebied waar de landschapsgids gaat rondleiden.
- 3 De manier waarop je dit in een excursie voor een breder publiek vertaalt.

De cursisten oefenen voor de praktijk en bespreken na.

Huiswerk

Huiswerk excursie

Eventueel aanpassen excursieopzet en verhaal n.a.v. ontvangen feedback.

Bijeenkomst 9

In actie tijdens een excursie

Accent bijeenkomst

Excursie

Samenvatting van de bijeenkomst

De cursisten oefenen voor de praktijk en bespreken na.

Huiswerk

Huiswerk excursie

Eventueel aanpassen excursieopzet en verhaal n.a.v. ontvangen feedback.

Bijeenkomst 10

Beleid en beheer in een leesbaar landschap

Accent bijeenkomst

Landschap

Samenvatting van de bijeenkomst

Met behulp van de vier brillen van Leesbaar Landschap is gezocht naar kenmerkende zichtbaar te maken verhalen van het gebied.

Er zijn vele manieren waarop het landschap en zijn kenmerkende onderdelen worden beschermd, gebruikt en beheerd.

Informatie hierover en aandacht voor de maatschappelijke discussie hierover.

Aansluitend op de huiswerkopdracht worden de belangrijkste actoren en hun visie op het landschap toegelicht.

Huiswerk

Huiswerk excursie

Bereid de uitvoering van de landschapswandeling voor en laat zien wat je in de cursus hebt opgestoken.

Bijeenkomst 11

In actie voor een belevenis

Accent bijeenkomst

Excursie

Samenvatting van de bijeenkomst

Werken als een landschapsgids leer je het beste in de praktijk, ook van andere goede gidsen.

Eén rondleiding voor de medecursisten.

Met nabespreking en tips voor werkvormen en locaties.

Huiswerk

Vul de evaluatie in en stuur op naar de cursus-leiding.

Bijeenkomst 12

Landschapsgidsen met toekomst

Accent bijeenkomst

Excursie

Samenvatting van de bijeenkomst

In de laatste bijeenkomst van de cursus landschapsgids wordt een prettige brug naar de toekomst gebouwd.

De bijeenkomst bestaat uit vier onderdelen:

- 1 Evaluatie
- 2 De organisatie van excursies
- 3 Certificaten met feest
- 4 Rondleiding(en) onder leiding van de nieuwe landschapsgids(en)

Huiswerk

Verzorg rondleidingen.

3) Draaiboek per bijeenkomst

Hierna vindt u per bijeenkomst een draaiboek met daarin de volgende informatie:

- Enkele aanwijzingen als hulp bij uw voorbereiding
- Een overzicht van de benodigde materialen. Hierbij is ook aangegeven welke materialen met deze hand-leiding zijn meegeleverd en welke materialen u zelf nog moet regelen.
- Beschrijving van de leerdoelen zoals deze ook in het algemene schema staan.
- Het programma, waarbij steeds per onderdeel is vermeld op welk leerdoel deze is gericht.
- Per programmaonderdeel een beschrijving met toelichting.
- Tot slot de opdracht- en/of informatiebladen. Let op! Dit zijn de docentenversies omdat er soms ook de antwoorden in staan aangegeven. De versies voor de cursisten vindt u in de digitale versie van deze handleiding.

Ons eigen landschap

Aanwijzingen bij de voorbereiding

Gewenste competenties van docent voor deze bijeenkomst:

- Groepswerk/opdrachten begeleiden
- Kan het begrip landschap toelichten
- Kent de methode Leesbaar Landschap, haar voordelen en kan deze methode toepassen

Gewenste competenties van gastspreker voor deze bijeenkomst:

- Geen gastspreker nodig

Eisen aan accommodatie:

- Beamer, computer en scherm aanwezig
- Voldoende ruimte om ook in groepjes te werken
- Ruimte om uitgewerkte huiswerkopdracht A3-formaat op te hangen

materialen

Voor in de cursusmap

Programma van deze bijeenkomst incl. een overzicht van de leerdoelen met toelichting → Zelf ontwikkelen

Cursusmappen met tabbladen → Zelf aanschaffen

Voorblad en rug cursusmap → Kopiëren in kleur

Schematisch cursusoverzicht (zie digitale bijlagen bijeenkomst 1) → Kopiëren

Badges met naam cursist en afbeelding van landschap → Zelf ontwikkelen

Informatie uit de handleiding deel A over wat is landschapsexcursie, een landschapsgids, doel van de cursus, doelgroep en waarom methode LL (zie deel A pagina 2 en 3) → Kopiëren

Opdrachtblad 1: Wat betekent voor jezelf het begrip landschap? Met bijbehorende teksten over 'landschap' (zie digitale

Leerdoelen voor cursisten:

Aan het eind van deze bijeenkomst:

1. Kunt u het doel van de cursus aangeven en de manier waarop de opzet van het programma daar aan bijdraagt.
2. Kunt u aangeven wat er van u wordt verwacht tijdens en na de cursus.
3. Kunt u bespreken waarom er niet 1 definitie is te geven voor het begrip landschap:
 - a. vertellen op welke manieren je naar het landschap kunt kijken;
 - b. in eigen woorden omschrijven wat voor u een landschap is.
4. Kunt u vertellen dat de methode LL één van de manieren is om naar een landschap te kijken
5. Kunt u de methode LL kort toelichten (termen: gestructureerd, 4 brillen, samenhang).
6. Kunt u 2 belangrijke voordelen noemen om met de methode Leesbaar Landschap naar het landschap te kijken.
7. Kunt u aangeven met welke bril u gewend bent te kijken of welke uw voorkeur heeft en waarom.

Tijd	programmaopzet Onderdeel (verwijzing naar leerdoelen)	Werkvorm
5 min	Kennismaking	→ Badges met landschappen
10 min	Welkom en toelichting op programma van deze bijeenkomst	
15 min	Toelichting op gehele cursus (leerdoelen 1 & 2)	→ Presentatie en mogelijkheid tot stellen van vragen
15 min	Wat is een landschap? (leerdoel 3)	→ Opdracht 1: wat betekent voor jou het begrip landschap?
15 min	Pauze	
20 min	Een eerste kennismaking met Leesbaar Landschap (leerdoelen 4, 5 en 6)	→ Powerpointpresentatie
15 min	Met welke bril kijkt u? (leerdoel 7)	→ Opdracht 2: Met welke bril kijkt u?
15 min	Afsluiting en toelichten thuisopdracht	→ Opdracht 3: Huiswerkopdracht

inhoudelijke onderdelen over landschap worden afgewisseld met onderdelen met betrekking tot de excursie. Gedurende de cursus worden bouwstenen aangereikt voor het maken van een eigen excursieopzet. Voor deze excursieopzet is een format ontwikkeld waarmee de cursisten een structuur wordt geboden (zie digitale bijlagen Bijeenkomst 3).

Licht vervolgens iedere bijeenkomst kort toe a.h.v. het schematisch overzicht (zie digitale bijlage bijeenkomst 1).

Leerdoel 2

De cursist kan aangeven wat er van hem/haar wordt verwacht tijdens en na de cursus.

Na de cursus gaan de nieuwe landschapsgidsen aan de slag als landschapsgids. In principe gaan zij gedurende een aantal jaren een aantal keren per jaar/seizoen een excursie verzorgen. Dit doen zij zelfstandig of onder leiding van een ervaren gids. Dit laatste zal afhangen van het resultaat van deze cursus.

Misschien kunt u ook al iets vertellen over de nazorg (dit is hopelijk geregeld in het basisopleidingsplan, zie deel B).

Tijdens de cursus wordt van de cursisten verwacht dat zij, naast de genoemde punten onder het kopje 'doelgroep', voldoende tijd hebben om de huiswerk opdrachten uit te kunnen voeren. Ook dat zij iedere bijeenkomst aanwezig zullen zijn. Niet alleen voor henzelf, maar omdat hun inbreng tijdens de opdrachten ook belangrijk is voor medecursisten. Maak eventueel afspraken over wat te doen als cursisten niet naar een bijeenkomst kunnen komen (vervangend huiswerk?, kosten zelf betalen?).

Licht ook toe wanneer cursisten in aanmerking komen voor een certificaat.

U kunt ook nog een keer toelichten wat globaal een landschapsexcursie is en welke vaardigheden van een landschapsgids worden verwacht (op papier). Geef cursisten de gelegenheid om vragen te stellen. Tijdens de voorbeeldexcursie komt dit nog uitgebreid aan bod. Voor nu een paar opbeurende punten:

- De ideale landschapsgids bestaat mogelijk niet. Ieder doet het op de manier zoals het bij hem/haar past.
- Je leert het door te oefenen. Veel te oefenen en gewoon te doen. Kwaliteit kun je verbeteren.

Programmaonderdeel: Wat is een landschap?

Leerdoel 3

De cursist kan bespreken waarom er niet 1 definitie is te geven voor het begrip landschap:

a. Vertellen op welke manieren je naar het landschap kunt kijken.

Voor het begrip landschap bestaat geen eenduidige definitie. Uit de voorbeeldteksten blijkt ook wel dat een ieder op een eigen manier naar een landschap kan kijken.

b. In eigen woorden omschrijven wat een landschap is.

Toch is het als landschapsgids wel handig om aan deelnemers te kunnen vertellen wat voor jou een landschap is. Misschien is het ook een leuk item om met excursiedeelnemers bij stil te staan.

Leerdoel 6

De cursist kan 2 belangrijke voordelen noemen om met de methode Leesbaar Landschap naar het landschap te kijken.

Voordeel 1: Het is een redelijke objectieve manier om naar een landschap te kijken en maakt het daarom mogelijk om met elkaar er over te praten.

Voordeel 2: Het is een manier om de waardering van het landschap te kunnen onderbouwen en daarmee een indicatie van kwaliteit te geven.

Programmaonderdeel: Met welke bril kijkt u?

Leerdoel 7

De cursist kan aangeven met welke bril hij/zij gewend is te kijken of welke zijn/haar voorkeur heeft en waarom. Iedereen is gewend om met een bepaalde bril te kijken, of 2 brillen. Het is goed uw voorkeur te kennen zodat u straks tijdens de excursie niet alleen aandacht voor uw eigen bril heeft, maar ook voor de anderen. En dat u zich beseft dat uw deelnemers aan de excursie ook allemaal met een eigen bril kijken.

Programmaonderdeel: Afsluiting

Vat de bijeenkomst samen door nogmaals de leerdoelen langs te lopen. Bespreek het huiswerk en geef gelegenheid tot stellen van vragen.

Met welke bril kijkt u?

Neem voor de eerste bijeenkomst een foto, schets of collage mee van uw lievelingslandschap.

Tijdens de eerste bijeenkomst licht u kort toe wat u allemaal ziet en waarom dit voor u het lievelingsland-
schap is.

Hou er rekening mee dat iedereen het goed moet kunnen zien. Gebruik daarom bij voorkeur voor deze op-
dracht een A3 formaat.

Leesbaar Landschap: kijken naar het landschap door vier brillen

Aanwijzingen bij de voorbereiding

Docent(en) kunnen:

- Groepswerk/opdrachten/discussie begeleiden
- De methode Leesbaar Landschap zelf toepassen in het natuurgebied waarop de cursus is gericht
- Het landschap waarop de cursus is gericht kunnen presenteren met hulp van methode Leesbaar Landschap

Eisen aan accommodatie:

- Beamer, computer en scherm aanwezig
- Voldoende ruimte om ook in groepjes te werken

materialen

Voor in de cursusmap

Programma van deze bijeenkomst incl. een overzicht van de leerdoelen met toelichting → Zelf ontwikkelen

Opdrachtblad 3: methode Leesbaar Landschap → Kopiëren

Opdrachtblad 4: oefenen met de 4 brillen → Kopiëren

Extra kopieën van de memokaart (zie digitale bijlagen bijeenkomst 2) → Kopiëren

Informatie Leesbaar Landschap (zie digitale bijlagen bijeenkomst 2) → Kopiëren

Docentmaterialen

De powerpoint-presentatie 'Leesbaar Landschap, een introductie', die u aanvult met foto's uit het eigen gebied (neem andere foto's dan de foto's voor opdracht 4). (zie digitale bijdragen bijeenkomst 2) → Format aanvullen met eigen foto's.

Voor het uitvoeren van opdracht 4 verzamelt/maakt u voor ieder subgroepje een setje van ca. 4 verschillende foto's van het landschap uit het natuurgebied waarop de cursus zich richt. Kies foto's waarbij verschillende aspecten van de brillen → Zelf ontwikkelen

programmaopzet

Tijd	Onderdeel (verwijzing naar leerdoelen)	Werkvorm
10 min	Welkom en toelichting op programma van deze bijeenkomst	
15 min	Methode Leesbaar Landschap wat is dat? (leerdoel 1)	→ Groepsopdracht 3
25 min	Bekijk je eigen landschap door 4 brillen (leerdoel 2)	→ Powerpointpresentatie
15 min	Pauze	
45 min	Samen zoeken naar meer samenhang (leerdoel 3)	→ Groepsopdracht 4
15 min	Afsluiting en toelichting huiswerkopdracht	→ Huiswerkopdracht 5

Toelichting programmaonderdelen

Programmaonderdeel: Welkom en toelichting op programma van deze bijeenkomst

Kijk ook even terug naar de vorige bijeenkomst.

Programmaonderdeel: Methode Leesbaar Landschap wat is dat?

Leerdoel 1

Na afloop kan de cursist de methode LL nader toelichten (termen: observeren, interpreteren, waarderen).

Het is belangrijk dat cursisten zich beseffen dat er een verschil is tussen observeren en interpreteren. Maar dat je beide moet doen om een waardering te kunnen geven over de kwaliteit van een landschap.

Programmaonderdeel: Bekijk je eigen landschap door 4 brillen

Leerdoel 2

Na afloop heeft de cursist een voorbeeld gezien van hoe de methode LL kan worden toegepast bij het kijken naar / interpreteren van het landschap in uw eigen gebied.

Tijdens de presentatie wordt een duidelijke link gelegd met de landschapsleeskaart / landschapsmemokaart en hoe je deze kunt gebruiken. Ook worden cursisten geactiveerd te kijken naar de hulpvragen zoals genoemd in de bijlage van de handleiding Leesbaar Landschap. Het gaat er dus niet om dat u als inhoudskundige optreedt. Deze komen namelijk in bijeenkomst 5, 6 en 7 uitgebreid aan het woord. Het is belangrijker dat u de methode goed toepast en duidelijk onderscheid maakt tussen wat u ziet en wat u denkt wat dat

Nabespreking:

Voor de nabespreking laat u eventueel de cursisten zelf een foto kiezen die zij graag willen nabespreken. Het gaat er niet om dat alle foto's worden besproken. Belangrijker is dat cursisten inzien hoe je met hulp van de memokaart naar een landschap kunt kijken, welke vragen je jezelf kunt stellen en hoe je tot een kenmerkende omschrijving komt. De groepjes presenteren aan elkaar hun bevindingen.

Punten waarop u moet letten zijn:

- Maken zij goed onderscheid tussen WAT zij zien en de interpretatie.
- Realiseren zij zich dat de interpretatie nu niet altijd op feiten is gebaseerd. Hoe erg is dat?
- Je zult voor het kunnen beantwoorden van een aantal vragen meer informatie nodig hebben. Hoe kom je daar dan aan? Verwijzen naar bijeenkomst 5, 6 en 7 waar uitgebreider wordt stilgestaan bij de 4 brillen en ook meer inhoudelijke informatie zal worden geboden.
- Noteer alle genoemde 'kenmerkende zinnen' onder elkaar. Zijn er overeenkomsten?

Afsluitend is er ruimte voor discussie en vragen: heeft de manier van werken met de methode 'Leesbaar Landschap' meer uitwisseling van kennis opgeleverd over het landschap? En heeft het een gemeenschappelijke 'taal' opgeleverd tussen de cursisten om over de kwaliteit van het landschap te praten? Hoe is de methodiek ervaren?

Programmaonderdeel: afsluiting

Deze bijeenkomst kort samenvatten door de leerdoelen nog een keer langs te lopen.
Bespreek het huiswerk en geef gelegenheid voor het stellen van vragen.

-

.....

10

...

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Groepsopdracht: oefenen met de 4 brillen naar 1 landschapsbeeld

Doel van de opdracht is drieledig:

- *Door vragen te stellen en gericht naar antwoorden te zoeken ga je nauwkeuriger naar het landschap kijken en probeer je te achterhalen welk verhaal het landschap zelf vertelt.*
- *Door gezamenlijk naar antwoorden te zoeken wordt de kennis van de verschillende deelnemers gemobiliseerd en komen allerlei landschapsonderwerpen ter sprake.*
- *Door gericht naar antwoorden binnen de verschillende invalshoeken te zoeken komt naar boven waar kennis ontbreekt of kan worden aangevuld.*

Stap 1:

Vul per foto de memokaart in. Maak eventueel gebruik van de hulpvragen.

Stap 2:

Nadat alle foto's zijn besproken maak je op grond van je bevindingen in één zin duidelijk wat het kenmerkende lijkt van dit landschap(sdeel).

Let op: gebruik hierbij wel de kenmerken uit de 4 brillen. Je kunt dit ook in de vorm van een Haikhu doen.

Bijvoorbeeld: Ik zie een landschap...

Bijvoorbeeld:

Stap 3:

Bespreek wat je leuk vindt aan deze methode en wat je nog lastig vindt aan deze methode.

Stap 4:

Bereid je voor op de presentatie waarin jullie de bevindingen aan de groep vertellen a.h.v. onderstaande punten:

- Neem 1 foto en licht deze toe m.b.v. jullie ingevulde memokaart. (Eventueel kan per bril een deelnemer het verhaal doen.)
- Vertel in één zin (of jullie haiku) wat het kenmerkende lijkt van dit landschap(sdeel).

Theorie van Leesbaar Landschap

Lees de handleiding Leesbaar Landschap aandachtig door. Beantwoord daarna de volgende vragen:

Vraag 1

Wat is Leesbaar Landschap?

Antwoord: is een methode om op een systematische manier naar het landschap te kijken.

Vraag 2

Met welke 4 brillen kunt u met Leesbaar Landschap naar het landschap kijken?

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Vraag 3

Wat is het verschil tussen waarnemen en interpreteren van een landschap?

Geef een uitleg met behulp van een voorbeeld.

a. Waarnemen is:

Antwoord: waarnemen is kijken zonder interpreteren. Bijvoorbeeld: "ik zie een oude Eik"

NB: Eigenlijk zou het nog 'strikt' moeten, om echt niet te interpreteren. Je ziet niet dat een gedaante die wij 'boom' noemen oud is (dan interpreteer je dikte of jaarringen of grootte) en ook niet dat het een eik is (je 'weet', interpreteert het omdat je de globale bladvorm herkent, eikel/vruchtjes ziet e.d.). Hoe moeilijk is echt observeren!

b. Interpreteren is:

Antwoord: Jezelf vragen gaan stellen. Bijvoorbeeld: "waarom staat deze Eik juist hier?" En die vraag beantwoorden.

Vraag 4

a. Verticale samenhang is de samenhang tussen ...?

Antwoord: ondergrond (bodem, water, reliëf) en datgene dat er op groeit of gebeurt.

b. Horizontale samenhang is de samenhang tussen ...?

Antwoord: tussen functies (ecologische hydrologisch, sociaal, economisch) en de patronen die in het landschap te zien zijn.

c. Seizoenssamenhang is de samenhang tussen ...?

Antwoord: tussen de tijd in het jaar en de kleuren, de vormen of de structuren die in het landschap te zien zijn.

d. Historische samenhang is de samenhang tussen ...?

Theorie van Leesbaar Landschap

Lees de handleiding Leesbaar Landschap aandachtig door. Beantwoord daarna de volgende vragen:

Vraag 1

Wat is Leesbaar Landschap?

Vraag 2

Met welke 4 brillen kunt u met Leesbaar Landschap naar het landschap kijken?

Vraag 3

Wat is het verschil tussen waarnemen en interpreteren van een landschap?

Geef een uitleg met behulp van een voorbeeld.

Vraag 4

- a. Verticale samenhang is de samenhang tussen ...?
- b. Horizontale samenhang is de samenhang tussen ...?
- c. Seizoenssamenhang is de samenhang tussen ...?
- d. Historische samenhang is de samenhang tussen ...?

Vraag 5

Voor welke brillen / samenhangen is meer kennis vereist?

Een voorbeeldexcursie over en in dit landschap

Aanwijzingen bij de voorbereiding

Excursieleider, die de voorbeeldexcursie begeleidt, kan:

- Een landschapsexcursie begeleiden zoals deze ook aan publiek gegeven kan worden
- Verschillende soorten werkvormen toepassen tijdens de excursie
- Een technisch goede excursie geven
- Een bijdrage leveren aan een evaluatiegesprek

Docent kan:

- Evaluatiegesprek begeleiden
- Kan de feedback regels goed hanteren en cursisten daarbij helpen deze goed te hanteren
- Excursies evalueren (kent de observatiepunten)

Eisen aan accommodatie:

- Op korte afstand van excursiegebied
- Flapover met stiften aanwezig

materialen

Voor in de cursusmap

Programma van deze bijeenkomst incl. een overzicht van de leerdoelen met toelichting → Zelf ontwikkelen en kopiëren

Opdrachtblad 6: observeren van een excursie → Kopiëren

Informatieblad : de regels van feedback → Kopiëren

Opdrachtblad 7: Huiswerk: Start met uw eigen landschapsexcursie → Kopiëren

Formulier: De opzet van de landschapsexcursie → Kopiëren

Docentmaterialen

Flapover met observatiepunten → Zelf ontwikkelen

Leerdoelen voor cursisten:

programmaopzet

Tijd	Onderdeel (verwijzing naar leerdoelen)	Werkvorm
10 min	Welkom en toelichting op programma van deze bijeenkomst	→ Presentatie
10 min	Bespreken van huiswerkopdracht 5	→ Dialoog
40 min	Observeren van de voorbeeldexcursie (leerdoel 1)	→ Opdracht 6 buiten!
15 min	Pauze en verplaatsing naar binnenlocatie	
40 min	Nabespreken van voorbeeldexcursie (leerdoelen 1 & 2)	→ Opdracht 6 binnen
15 min	Toelichting invullen van excursieopzet (leerdoel 3)	→ Presentatie
10 min	Afsluiting en toelichting huiswerkopdracht 7	→ Huiswerkopdracht 7

Toelichting programmaonderdelen

Programmaonderdeel: Observeren van de voorbeeldexcursie

Leerdoel 1

De cursist kan op basis van een aangeboden landschapsexcursie aangeven wat de belangrijkste:

- kenmerken zijn van een excursie in z'n algemeen en een landschapsexcursie in het bijzonder;
- vaardigheden zijn van een landschapsgids.

Leerdoel 2

De cursist kan een landschapsgids adequaat feedback geven.

Opdracht 7

Inleiding:

De docent/gespreksleider ligt het doel van de excursie en de werkwijze (en de observatiepunten) toe en geeft de plaats van de excursie in het gehele programma weer. Hierbij benadrukken dat de excursie als voorbeeld dient voor een landschapsexcursie voor publiek. Later zullen tijdens de oefenbijeenkomsten de geleerde aandachtspunten, kennis en vaardigheden verder worden toegepast.

Indelen in groepjes en die krijgen allemaal een klein observatielijstje mee. Stel zelf deelobservatie-lijstjes

Programmaonderdeel: Toelichting invullen van de excursieopzet.

Leerdoel 3

De cursist kan op basis van een leeg format vertellen wat de onderdelen zijn die hij/zij moet invullen voor een goede beschrijving van zijn excursieopzet.

U licht de excursieopzet puntsgewijs toe. Het kan zijn dat enkele van de punten al vaststaan door afspraken met de opdrachtgever. Denk bijvoorbeeld aan de duur van de excursie. Het kan zijn dat de opdrachtgever alleen maar excursies wil van maximaal 2 uur. Dan is dit in deze opzet een gegeven waar cursisten rekening mee moeten houden.

Deze opdracht wordt uitgevoerd als huiswerkopdracht in groepjes van 3-5 personen.

Tips voor docent: Deel groep in deelgroepjes in en geef eventueel ieder groepje een andere doelgroep.

Programmaonderdeel: Afsluiting en toelichting huiswerkopdracht 7

Gedurende deze cursus gaan de cursisten als huiswerk een excursieopzet uitwerken. Dit gebeurt in stappen. na deze bijeenkomst kunnen de cursisten starten met de eerste aanzet van de excursieopzet met hulp van stappen 1 t/m 4 van het format.

Benadruk dat het opzetten van de eigen excursie een groepsopdracht is. Daardoor wordt de uitwisseling van kennis en vaardigheden tussen de cursisten makkelijker en kunnen zij elkaar motiveren en inspireren.

Observeren van een excursie

Observeer de excursie aan de hand van onderstaande punten. Lees deze eerst allemaal 1x door. Zijn alle genoemde punten duidelijk?

Algemeen

- Was de rondleiding een topervaring?
- Was de rondleiding inspirerend?

Opbouw

- a. Is de inleiding volledig?
 - Kennismaking van de gids, wie is hij en namens welke organisatie?
 - Duur van de excursie.
 - Globale route.
 - Doel van de excursie?
 - Korte beschrijving van het gebied.
 - Richt de gids zich tot de hele groep?
- b. Is de rode draad goed waar te nemen?
- c. Hebt u de invalshoeken van Leesbaar Landschap herkend?
- d. Is de afsluiting volledig?
 - Korte samenvatting.
 - Eventuele suggesties voor andere mogelijkheden in het gebied.
 - Afscheid.
- e. Heeft u iets gemist?

Omgang met publiek

- f. Heeft de excursieleider zich merkbaar voorbereid op de doelgroep?
- g. Speelt de excursieleider in op het publiek?
- h. Vraagt de excursieleider ook aan de deelnemer om iets te vertellen of doen?

Presentatie

- i. Past de excursieleider verschillende werkvormen toe en passen deze bij de inhoud? Bijvoorbeeld: vertellen, laten kijken, demonstreren, laten vertellen, vragen, groepsgesprekje, laten denken e.d.
- j. Is de gids enthousiast?
- k. Is de gids goed te verstaan?
- l. Overige opmerkingen.

De regels van feedback

Feedback geven

Melden wat u opmerkt.

- Zeg wat u feitelijk waarneemt, zonder oordeel.
- Richt feedback op gedrag of prestaties, niet op persoon.
- Beperk u tot het hier-en-nu. Haal geen oude koeien uit de sloot.
- Overvoer de ontvanger niet.

Het effect aangeven.

- Wat doet het gedrag van de ander bij u. Benoem de gevolgen van het gedrag van de ander.
- Geef geen advies, maar laat een ander beslissen wat hij/zij er mee doet.

Verder...

- Respecteer elkaars mening.
- Wees open en eerlijk, maar wees zorgvuldig. Kwets een ander niet.

Feedback ontvangen

- Verzin geen tegenargumenten of ga u zelf niet verdedigen. Het gaat immers over het gevoel van de feedbackgever.
- Luister naar feedbackgever en vraag evt. om verduidelijking wanneer u iets niet begrijpt.
- Beschouw feedback als een kans om te leren en niet als een poging om u aan te vallen.

Start met uw eigen landschapsexcursie

Stap 1

Lees het bijgevoegde formulier voor een excursieopzet goed door.

Stap 2

Vul met jouw groepje de punten 1 t/m 4 van het formulier in voor zover dat mogelijk is. Verderop in de cursus gaan jullie deze punten nog aanscherpen.

Opzet van de landschapsexcursie

De landschapsgids:

‘Een landschapsgids is een persoon die andere mensen in het veld een belevenis kan bezorgen door ze ter plekke de samenhang in het landschap te laten ervaren tussen natuur, mens en cultuur.’

Daarom:

- verwent een landschapsgids het publiek;
- laat een landschapsgids de wisselwerking tussen mens, natuur en cultuur ervaren;
- kent een landschapsgids bijzondere plekken, waar hij het landschap ‘als het ware’ voor zichzelf kan laten spreken;
- bezorgt een landschapsgids het publiek een belevenis, waardoor het bij het unieke van het landschap betrokken wordt en;
- laat een landschapsgids het publiek delen in zijn/haar enthousiasme en inzicht;
- weet een landschapsgids veel, maar laat je juist de essentie beleven.

Een excursie met een landschapsgids is een veldbezoek, waarbij deelnemers genieten. Waarbij ze zich laten verwonderen over het samengaan van natuur en cultuur binnen dat landschap.

In dat veldbezoek laat de excursiebegeleider de excursiedeelnemers ervaren wat nu het kenmerkende van dit landschap is.

De excursieleider is als het ware de tolk van het landschap. Hij laat je bijzondere plaatsen zien en weet de aandacht te trekken op kenmerkende landschapselementen. Hij zorgt er voor dat de leek met hem meekijkt als hij het zichtbare landschap interpreteert.

Een landschapsgids weet te boeien door het landschap voor zichzelf te laten spreken en te zeggen: “Dit ben ik, landschap zus en zo, ik ben bijzonder en trots op mezelf!”

Een landschapsgids vraagt zich daarom telkens weer af:

- “Ben ik een echte gastheer voor mijn landschap?”
- “Laat ik het ware gezicht van dit landschap zien? Wat is mijn rode draad voor deze excursie?”
- “Bezoek ik plekken die het wezen van, die het verhaal achter dit landschap laten zien?”
- “Maak ik het onzichtbare in dat verhaal zichtbaar?”
- “Hoe wordt de excursie een belevenisvol verhaal?”
- “Ben ik een expert?”
- “Hoe kan ik het landschap nog beter zijn verhaal laten vertellen?”
- “Kies ik daarvoor een andere route, andere hulpmiddelen of andere werkvormen?”

Het volgende formulier kan behulpzaam zijn bij het opzetten van een spraakmakende landschapsexcursie.

Opzet van de landschapsexcursie (1) • versie:

1. Ben ik een echte gastheer voor mijn landschap?

- Wat verwacht mijn publiek?

- Hoeveel tijd hebben ze?

- Welke route zal ik nemen, welke is de optimaal haalbare?

- Wat wordt het vervoermiddel?

- Hoe maak ik het mijn publiek hier meer naar de zin?

2. Wat is mijn rode draad voor deze excursie? Oftewel: laat ik het ware gezicht van dit landschap zien?

Opzet van de landschapsexcursie (2) • versie:

Wat gebeurt er op de stopplaatsen?

Notatie:

A. De plaatsen die we gaan bezoeken, die het verhaal achter dit landschap laten zien?

B. Welk deel van het verhaal van het landschap maak ik hier zichtbaar?

Op de ene plaats zal je meer via de ene bril van leesbaar landschap kijken op een andere plaats weer door een andere. Vullen die beelden elkaar aan tot dat ene kenmerkende verhaal?

- Wat is hier waar te nemen (zien, horen, voelen)?
- Wat zegt dit over dit landschap? Welke samenhang is er tussen wat je ziet en het kenmerkende van het landschap?

C. Hoe maak ik het tot een belevenis?

Welke werkvorm zet ik in, om het landschap echt te laten spreken? Welk hulpmiddel gebruik ik? Wat doe ik, als excursiebegeleider?

1 - A

1 - B

1 - C

Wat gebeurt er op de stopplaatsen? (vervolg)

Notatie:

A. De plaatsen die we gaan bezoeken, die het verhaal achter dit landschap laten zien?

B. Welk deel van het verhaal van het landschap maak ik hier zichtbaar?

Op de ene plaats zal je meer via de ene bril van leesbaar landschap kijken op een andere plaats weer door een andere. Vullen die beelden elkaar aan tot dat ene kenmerkende verhaal?

- Wat is hier waar te nemen (zien, horen, voelen)?
- Wat zegt dit over dit landschap? Welke samenhang is er tussen wat je ziet en het kenmerkende van het landschap?

C. Hoe maak ik het tot een belevenis?

Welke werkvorm zet ik in, om het landschap echt te laten spreken? Welk hulpmiddel gebruik ik? Wat doe ik, als excursiebegeleider?

3 - A

3 - B

3 - C

0

0

Landschap beleefbaar maken voor het publiek

Aanwijzingen bij de voorbereiding

Docent(en) kunnen:

- Groepsopdrachten begeleiden
- De term natuurbeleving toelichten
- Voorbeelden van actieve werkvormen geven
- Eigen topervaring toelichten
- Uitleggen wat het excursiebeleid is

Eisen aan accommodatie:

- Beamer, laptop en scherm aanwezig
- Flap-over met stiften aanwezig
- Als u werkvormen daadwerkelijk gaat uitvoeren zult u de werkvormen op accommodatie en/of andersom moeten afstemmen

materiaal

Voor in de cursusmap

Programma van deze bijeenkomst incl. een overzicht van de leerdoelen met toelichting → Zelf ontwikkelen en kopiëren

Handboek 'van sterrenbos tot fluistertocht: aan de slag met sporen in het landschap' → Kopiëren

Opdrachtblad 8: Aan de slag met de wensen van de deelnemers → Kopiëren

Hand-out presentatie 'natuurbeleving' → Kopiëren

Excursiebeleid. → Zelf ontwikkelen en kopiëren

Docentmaterialen

Powerpointpresentatie 'natuurbeleving' (zie digitale bijlagen bijeenkomst 4) → Eventueel zelf aanvullen

Informatieblad 'de beleveniseconomie' van B. Joseph Pine en James H. Gilmore. (zie digitale bijlagen bijeenkomst 4) → Kopiëren

Kortom; aangeven hoe u uw landschap beleefbaar maakt voor anderen.

- Enkele criteria opnoemen waarmee u rekening moet houden bij het uitstippelen van de route.
- Enkele mogelijke interessante stopplaatsen selecteren.

programmaopzet		
Tijd	Onderdeel (verwijzing naar leerdoelen)	Werkvorm
10 min	Welkom en toelichting op programma van deze bijeenkomst	→ Presentatie
20 min	Bespreken van huiswerkopdracht 7	→ Dialoog
15 min	Uw eigen topervaring (leerdoel 1)	→ Dialoog
20 min	Waarom komen mensen naar een excursie? (leerdoelen 2 & 3)	→ Presentatie
40 min	Voorbeelden van actieve werkvormen (leerdoel 4)	→ Opdracht 8
10 min	Afsluiting en toelichting huiswerkopdracht (leerdoel 4)	→ Huiswerkopdracht 7/2

Toelichting programma per onderdeel

Programmaonderdeel: Welkom en toelichting

Terugblik op vorige cursusdag, vragen, programma van de bijeenkomst, huishoudelijke mededelingen

Programmaonderdeel: bespreken huiswerkopdracht 7 (deel 1)

Is het gelukt om onderdeel 1 t/m 4 in te vullen? Waarom wel en/of waarom niet? Attendeer de deelnemers er op dat gedurende deze cursus de stopplaatsen nog kunnen/mogen wijzigen. Zo ook de route. Het is daarom handig als zij deze eerste excursieopzet een versienummer geven en na iedere bijeenkomst een nieuw versienummer geven aan de excursieopzet. Na deze bijeenkomst gaan zij namelijk verder met de excursieopzet. Dit betekent misschien de route aanpassen en een stopplaats wijzigen. Maar wat centraal staat in de bijeenkomst van vandaag zijn de werkvormen: het Hoe.

Programmaonderdeel: uw eigen topervaring

Leerdoel 1

een goede excursie. Dat kunnen bijvoorbeeld zijn: enthousiasme, leuke, adequate werkvorm, interactie met publiek, goede keuze van stoplocaties, duidelijkheid en kennis van zaken.

Programmaonderdeel: Waarom komen mensen naar een excursie?

Leerdoel 2

De cursist kan op basis van gepresenteerde ideeën en onderzoeksresultaten samenvatten wat de belangrijke redenen van mensen zijn om aan een excursie deel te willen nemen.

Leerdoel 3

De cursist kan erover nadenken in hoeverre deze redenen voor zijn/haar gebied, toekomstige excursie en deelnemers gelden.

Presenteer het excursiebeleid van het gebied. Met andere woorden: Wat wil de opdrachtgever met het voorlichtingsmiddel 'excursie' bereiken?

Inleiding:

Een landschapsgids is vaak zo enthousiast over z'n gebied dat hij de bezoeker wel alles zou willen laten zien en er alles over zou willen vertellen. Zonder enthousiasme geen goede landschapsgids, maar nu staan we stil bij waar een deelnemer enthousiast van wordt.

Wat verwacht een excursiedeelnemer? Daarover gaat dit onderdeel, dat aan de hand van een powerpoint presentatie kan worden gegeven. Een andere verwoording van hetzelfde gedachtegoed is te vinden in het informatieblad, door J.P. Haenen (wordt uitgedeeld).

Uitvoering:

De docent houdt een inleiding over deelnemerswensen aan de hand van de powerpoint presentatie. Deze presentatie is opgezet rond de ideeën van Pine & Gilmore (zie informatieblad). De docent kan deze presentatie uitbreiden met concrete gegevens rond verwachte deelnemers in het betreffende gebied. Ook is het aan te raden meer zicht te geven op de deelnemers van de toekomstige landschapsexcursies. Vergelijk en verwerk daarvoor de antwoorden op de sleutelvragen 3 t/m 8 uit deel B van deze handleiding. Naar aanleiding van de presentatie kan de docent gelegenheid geven voor vragen en discussie. De pointe blijft in de nabespreking: realiseer je het verschil tussen de eigen wensen en die van het publiek. De klant is koning!. Inspirerende woorden zijn te lezen in het paper van M. Schouten (wordt deze bijeenkomst uitgedeeld).

Afsluiting:

In dit onderdeel is stilgestaan bij de excursiedeelnemers. Het wordt tijd te bekijken (en oefenen) hoe je met hen rekening kunt houden. In het volgende onderdeel bekijken we hoe die verwachtingen van deelnemers

maken van het handboek. Maar uiteraard zijn er ook andere bronnen. U licht toe waarom is gekozen voor dit handboek.

Het handboek geeft vele creatieve ideeën om juist een vaak minder makkelijk thema als cultuurhistorie 'beleefbaar' te maken.

Vervolgens licht u kort de opzet van dit handboek toe (gebruik van iconen etc.) en daarna de opdracht voor dit programmaonderdeel.

Uitvoering:

Dit kan op verschillende manieren. Bijvoorbeeld u voert met de groep cursisten twee of meer werkvormen uit en bespreekt deze. Of u laat cursisten de beschrijving lezen en er een kiezen en opdracht 8 uitvoeren.

Nabespreken:

Bespreek per werkvorm de volgende punten:

- Past deze werkvorm bij mij als persoon (wat zegt dat over mijzelf?) Leg hier eventueel een relatie met datgene wat iemand heeft gezegd in het programmaonderdeel over de eigen topervaring.
- Kan ik deze werkvorm zo uitvoeren of heb ik nog iets nodig?
- Past deze werkvorm bij mijn doelgroep?
- Is deze werkvorm praktisch haalbaar om te gebruiken? Denk bijvoorbeeld aan de hoeveelheid tijd die het gaat kosten om het goed uit te voeren.

Programmaonderdeel: toelichting huiswerkopdracht

Afhankelijk van de tijd die u heeft kunt u de cursisten de eerste uitwerkingen (punten 1 t/m 4) laten inleveren zodat u deze alvast van schriftelijke feedback kunt voorzien.

Voor de komende bijeenkomst vullen de cursistengroepjes de opzet van de landschapsexcursie (2) in en kiezen plaatsen en werkvormen (opdracht 7/2).

Vervolg op uw eigen landschapsexcursie

Stap 1

Geef jullie excursieopzet een nieuw versienummer. Bijvoorbeeld de datum van de bijeenkomst waarin deze opdracht is verstrekt.

Stap 2

Pas, indien nodig, met jouw groepje de punten 1 t/m 4 van het formulier aan.

Stap 3

Bedenk alvast een 5-tal mogelijke stopplaatsen en vul deze in op het formulier onder 'wat gebeurt er op de stopplaatsen'.

Stap 4

Selecteer minimaal 1 werkvorm uit het handboek 'van sterrenbos tot fluistertocht: aan de slag met sporen in het landschap' welke jullie willen gaan toepassen bij 1 van de geselecteerde stopplaatsen. Beschrijf deze kort bij het bijbehorende stoppunt.

Stap 5

Bedenk ook voor de andere stoppunten geschikte werkvormen en beschrijf deze.

Bijeenkomst 5

De geografische bril - landschap door mens en natuur bepaald

Aanwijzingen bij de voorbereiding

Gewenste competenties van docent voor deze bijeenkomst:

- Cursusdraad bewaken
- Groepsopdrachten begeleiden

Gewenste competenties van gastspreker voor deze bijeenkomst:

- Kan het huiswerk voorzien van schriftelijk feedback (m.a.w. kan daar tijd voor reserveren in de periode tussen deze bijeenkomst en de volgende bijeenkomst)
- Is een geograaf of landschapsdeskundige
- Kan enthousiast vertellen
- Kent het gebied

Eisen aan accommodatie:

- Beamer, laptop en scherm aanwezig
- Flap-over met stiften aanwezig

materialen

Voor in de cursusmap

Programma van deze bijeenkomst incl. een overzicht van de leerdoelen met toelichting → Zelf ontwikkelen en kopiëren

Hand-out van presentatie → Kopiëren

Morfologische kaart, topografische kaart, Toeristische kaart, waterkaart, ... Meerdere kopieën → Zelf regelen en kopiëren

Handleiding Leesbaar Landschap 1, met name bijlagen Landschapsleeskaart en 'waar kan ik naar kijken', horizontale samenhang → Kopiëren

Docentmaterialen

Powerpointpresentatie → Door gastspreker aan te leveren

Vele foto's van landschapselementen die het gebied met de ... → Door gastspreker aan te leveren

programmaopzet		
Tijd	Onderdeel	Werkvorm
10 min	Welkom en toelichting op programma van deze bijeenkomst	
10 min	Bespreken van huiswerkopdracht	
40 min	Opbouw van dit landschap	→ Presentatie
15 min	Pauze	
30 min	Op zoek naar kenmerkende plaatsen	→ Groepsopdracht en discussie
25 min	Presenteren van de kenmerkende plaatsen uit de opdracht	→ Opdracht
5 min	Afsluiting en toelichting huiswerkopdracht	

Toelichting programma per onderdeel

Programmaonderdeel: Welkom en toelichting

Terugblik op vorige cursusdag, vragen, programma van de bijeenkomst, huishoudelijke mededelingen. Het accent in deze bijeenkomst ligt op de sociale/fysische geografie: de samenhang tussen mens en landschap. De cursisten zoeken naar (fysische) details en (sociale) achtergronden, leren verschillende bronnen te raadplegen en met elkaar in verband te brengen.

Programmaonderdeel: bespreken huiswerkopdracht

Het is belangrijk om iedere bijeenkomst tijd te reserveren voor de excursieopzet die de cursisten als huiswerk aan het ontwikkelen zijn.

Programmaonderdeel: Opbouw van dit landschap

Leerdoel 1

U kunt vertellen hoe het landschap in uw gebied is ontstaan (opgebouwd) en welke zichtbare ruimtelijke patronen er ook door toedoen van de landschapontwikkeling zijn.

Presentatie (powerpoint) door de gastspreker over de opbouw van het betreffende landschap. Daarin ver-

toe. Deze vragen gaan over de horizontale samenhang welke de uitdrukking geven van relaties in patronen van sloten, wegen/paden, beplanting en bebouwing. De cursisten gaan vervolgens in groepjes zelf de vragen beantwoorden voor hun eigen (toekomstige) excursiegebied. Hierbij kunnen zij gebruik maken van verschillende type kaarten, foto's en van bij hen aanwezige terreinkennis.

De docent doorloopt na afloop plenair de vragen en inventariseert (flap-over) voorbeelden van de horizontale blik op het landschap. De gastspreker kan daarbij deskundig inhoudelijk commentaar leveren.

Discussie over welke plaatsen (welke horizontale samenhangen) nu het meest kenmerkend zijn voor dit gebied. Het gaat hierbij niet om wat goed en fout is, maar waar de meerderheid zich in herkent en het vinden van de juiste woorden om het te omschrijven. De vragen uit de handleiding kunnen hierbij ondersteunend zijn.

Programmaonderdeel: presenteren van de kenmerkende plaatsen

Leerdoel 4

U kunt met behulp van (kaart)materiaal op zoek gaan naar meer illustraties in het gebied van de 'horizontale samenhangen', met name in de buurt van de eigen excursie-opzet.

De voorbereiding voor de presentatie heeft eigenlijk al in het vorige programmaonderdeel plaatsgevonden. Nu mag ieder groepje één plaats in de eigen excursieopzet (opdracht 7) selecteren en een paar minuten de plaats en horizontale samenhang toelichten. Wat gaan de excursiedeelnemers zien en hoe interpreteert U dat met behulp van de horizontale bril. Eventueel kunnen bij de presentatie eerste ideeën voor een andere geschikte plaats of werkvorm worden besproken.

Laat ca. 10 minuten in groepjes voorbereiden, dan blijft voor de presentatie en bespreking van alle groepen 15 minuten over.

Programmaonderdeel: toelichting huiswerkopdracht

De docent bespreekt met de cursisten hoe zij de kennis van deze bijeenkomst verder kunnen gaan toepassen in hun eigen excursieopzet. Zijn er meer stopplaatsen die een duidelijk horizontaal verhaal vertellen, kunt u beter andere plekken als stopplaats kiezen, zodat het landschap 'horizontaal' nog beter voor zich laat spreken. Verwijs naar opdrachtblad 7/3.

Op zoek naar geografische kenmerken

Ga in kleine groepjes aan de slag met kaart- en beeldmateriaal van het gebied.

Probeer met het materiaal (en de veldkennis in uw hoofd) kenmerkende uitdrukkingen van relaties in het gebied te ontdekken in de patronen van sloten, wegen, beplanting en bebouwing.

Laat u mogelijk inspireren door de aandachtspunten uit landschapsleeskaart:

- Patronen en functionele, ecologische en hydrologische relaties.
- Meer open of gesloten ruimtelijke opbouw?
- Netwerken van natuurelementen?

Welke lijnen of patronen ziet u?

Wat zeggen zij over heden en verleden van dit gebied?

Op zoek naar geografische kenmerken in het eigen excursiegebied

Ga samen met de cursisten waarmee u een eigen landschapsexcursie voorbereid (opdracht 7) aan de slag. U hebt ca 10 minuten tijd.

In opdracht 9 zijn met behulp van kaart- en beeldmateriaal van het gebied kenmerkende geografische plaatsen ontdekt.

In deze opdracht kijkt u of op uw (voorlopige) route ook kenmerkende geografische kenmerken liggen. Is wat u het landschap wilt laten vertellen goed op (bepaalde stoplocaties van) uw route te zien? Of switcht u naar een of meer andere stopplaatsen om 'de horizontale' samenhang te illustreren?

Overweeg samen met de andere cursisten de ideale 'horizontale' stopplaatsen.

Kies gezamenlijk één plaats om in deze bijeenkomst in een korte presentatie plenair toe te lichten. Laat die plek zo mogelijk op een kaart en of met beeldmateriaal zien.

Waar is het?

Wat zien de excursiedeelnemers er?

Welk bijzonder geografische verhaal illustreert deze plek?

De cultuurhistorische bril - de (on)zichtbare geschiedenis van het gebied

Aanwijzingen bij de voorbereiding

Gewenste competenties van docent:

- Cursusdraad bewaken
- Groepsopdrachten begeleiden

Gewenste competenties gastspreker:

- Kan het huiswerk voorzien van schriftelijk feedback (m.a.w. kan daar tijd voor reserveren in de periode tussen deze bijeenkomst en de volgende bijeenkomst)
- Is mogelijk een cultuurhistoricus
- Kan enthousiast vertellen
- Kent het gebied

Eisen aan accommodatie:

- Beamer, laptop en scherm aanwezig
- Flap-over met stiften aanwezig

materialen

Voor in de cursusmap

Programma van deze bijeenkomst incl. een overzicht van de leerdoelen met toelichting

→ Zelf ontwikkelen en kopiëren

Hand-out van presentatie

→ Kopiëren

Historische kaarten en kopieën

→ Zelf regelen

Informatie over toponiemen (lijst met verklaring van meest voorkomende toponiemen)

→ Zelf regelen

Opdrachtblad

→ Kopiëren

Docentmaterialen

Powerpointpresentatie

→ Door gastspreker aan te leveren

programmaopzet

Tijd	Onderdeel (verwijzing naar leerdoelen)	Werkvorm
10 min	Welkom en toelichting op programma van deze bijeenkomst	
10 min	Bespreken van huiswerkopdracht	
20 min	De (on)zichtbare geschiedenis van het gebied (leerdoel 1)	→ Presentatie
15 min	Pauze	
30 min	Op zoek naar kenmerkende plaatsen (leerdoel 2)	→ Opdracht 10 en
40 min	Presenteren van de kenmerkende plaatsen (leerdoel 3)	→ Opdracht 7/4, presentatie en discussie
10 min	Afsluiting en toelichting huiswerkopdracht	→ Opdracht

Toelichting programmaonderdelen

Programmaonderdeel: Welkom en toelichting

Terugblik op vorige cursusdag, vragen, programma van de bijeenkomst, huishoudelijke mededelingen.

Het accent ligt in deze bijeenkomst op de cultuurhistorie van het gebied. We gaan op zoek naar leestekens in het landschap die de samenhang tussen mens en cultuurhistorie zichtbaar maken.

Programmaonderdeel: bespreken huiswerkopdracht

Het is belangrijk om iedere bijeenkomst tijd te reserveren voor de excursieopzet die de cursisten als huiswerk aan het ontwikkelen zijn.

Programmaonderdeel: De (on)zichtbare geschiedenis van het gebied

Leerdoel 1

U heeft (i.s.m. deskundige) een inventarisatie gemaakt van zichtbare kenmerkende plaatsen/ landschapselementen die de samenhang illustreren tussen tijd, inrichting en grondgebruik door mensenhanden in de geschiedenis.

Presentatie (powerpoint) over de historie van het gebied en de archeologische, historische en cultuurhistorische achtergronden ervan. Hoe kunnen deze (on)zichtbare elementen hun geheimen prijs geven aan cur-

De docent doorloopt na afloop plenair de vragen waarbij de gastspreker vanuit zijn/haar deskundigheid een reactie geeft.

Discussie over welke plaatsen (welke historische samenhangen) nu het meest kenmerkend zijn voor dit gebied. Het gaat hierbij niet zozeer om wat goed en fout is, maar waar de meerderheid zich in herkent en het vinden van de juiste woorden om het te omschrijven. De vragen uit de handleiding kunnen hierbij ondersteunend zijn.

Programmaonderdeel: presenteren van de kenmerkende plaatsen

Leerdoel 3

U kunt met behulp van (kaart)materiaal op zoek gaan naar meer illustraties in het gebied van de '(cultuur) historische samenhangen' en deze presenteren.

De voorbereiding voor de presentatie heeft eigenlijk al in het vorige programmaonderdeel plaatsgevonden. Nu mag ieder groepje 1 plaats selecteren en die keuze toelichten. Ook kan (samen met de docent) gezocht worden naar ideeën voor een geschikte werkvorm.

Programmaonderdeel: toelichting huiswerkopdracht

De docent bespreekt met de cursisten hoe zij de kennis van deze bijeenkomst kunnen gaan toepassen in hun eigen excursieopzet. Verwijs naar opdracht 7/4.

Op zoek naar (cultuur)historische kenmerken

Ga in kleine groepjes aan de slag met kaart- en beeldmateriaal van het gebied.

Probeer met het materiaal (en de veldkennis in uw hoofd) kenmerkende voorbeelden te vinden van (zichtbare) historische relaties. Welke landschapselementen, verhalen of gebouwen illustreren de landschapsonwikkeling in relatie tot de tijd.

Laat u mogelijk inspireren door de aandachtspunten uit landschapsleeskaart:

- Landschapspatronen en -elementen die typisch zijn voor de historie van het gebied.
- Veranderingen in landgebruik en de gevolgen daarvan.
- Tijdgebonden bebouwing, beplanting, namen of streekverhalen.

Welke historische aanknopingspunten ziet u ?

Wat zeggen zij over heden en/of verleden van dit gebied?

Op zoek naar (cultuur)historische kenmerken in het eigen excursiegebied

Ga samen met de cursisten waarmee u een eigen landschapsexcursie voorbereid (opdracht 7) aan de slag. U hebt ca 10 minuten tijd.

In opdracht 10 zijn met behulp van kaart- en beeldmateriaal van het gebied kenmerkende historische plaatsen, objecten of verhalen ontdekt.

In deze opdracht kijkt u of op uw (voorlopige) route ook kenmerkende historische kenmerken liggen. Is wat u het landschap op historisch gebied wilt laten vertellen goed op (bepaalde stoplocaties van) uw route te zien? Of switcht u naar een of meer andere stopplaatsen om 'de historische' samenhang te illustreren?

Overweeg samen met de andere cursisten de ideale 'historische' stopplaatsen.

Kies gezamenlijk één plaats om in deze bijeenkomst in een korte presentatie plenair toe te lichten. Laat die plek zo mogelijk op een kaart en of met beeldmateriaal zien.

Waar is het?

Wat zien de excursiedeelnemers er?

Welk bijzonder historisch verhaal illustreert deze plek?

Bril 3 en 4: Ecologie & seizoenen

Aanwijzingen bij de voorbereiding

Gewenste competenties docent voor deze bijeenkomst:

- Cursusdraad bewaken
- Groepsopdrachten begeleiden

Gewenste competenties gastspreker:

- Kan het huiswerk voorzien van schriftelijk feedback (m.a.w. kan daar tijd voor reserveren in de periode tussen deze bijeenkomst en de volgende bijeenkomst)
- Is bij voorkeur een ecooloog
- Kan enthousiast vertellen
- Kent het gebied.

Eisen aan accommodatie:

- Beamer, laptop en scherm aanwezig
- Flap-over met stiften aanwezig

materialen

Voor in de cursusmap

Programma van deze bijeenkomst incl. een overzicht van de leerdoelen met toelichting

→ Zelf ontwikkelen en kopiëren

Hand-out van presentatie

→ Kopiëren

Opdracht 11, 12, 13 en 7/5

→ Kopiëren

Docentmaterialen

Powerpointpresentatie

→ Door gastspreker aan te leveren

Overzicht kenmerkende biotopen en soorten voor het gebied

→ Door gastspreker aan te leveren

Ecologische flora, natuurgidsen, diersoortengids in veelvoud

→ Samen met gastdocent verzorgen

Bodemkaarten, ecologische kaart, vegetatiekaarten e.d.

→ Samen met gastdocent verzorgen

programmaopzet		
Tijd	Onderdeel (verwijzing naar leerdoelen)	Werkvorm
10 min	Welkom en toelichting op programma van deze bijeenkomst	
10 min	Bespreken van huiswerkopdracht	
40 min	Bodem, water en kenmerkend leven (leerdoel 1)	→ Presentatie, opdracht 11 en discussie
15 min	Pauze	
15 min	Biotopen en haar bewoners (leerdoel 2)	→ Opdracht 12
15 min	De seizoensbril (leerdoel 3)	→ Opdracht 13
15 min	Presenteren van de kenmerkende plaatsen (leerdoel 4)	→ Opdracht 7/5
10 min	Afsluiting en toelichting huiswerkopdracht	→ Huiswerkopdracht 7/5

Toelichting programma per onderdeel

Programmaonderdeel: Welkom en toelichting

Terugblik op vorige cursusdag, vragen, programma van de bijeenkomst, huishoudelijke mededelingen
Het accent ligt in deze bijeenkomst op de bodem en de natuurlijke omstandigheden die voor een groot deel het landschap bepaald hebben.

Programmaonderdeel: bespreken huiswerkopdracht

Het is belangrijk om iedere bijeenkomst tijd te reserveren voor de excursieopzet die de cursisten als huiswerk aan het ontwikkelen zijn.

Programmaonderdeel: Bodem, water en leven

Leerdoel 1

U heeft (i.s.m. deskundige) een inventarisatie gemaakt van kenmerkende plaatsen die de samenhang illustreren tussen bodem, landgebruik, water en plant- en dierenwereld.

De gastspreker geeft een uiteenzetting waarin hij bodemkaart, geografische kaart en ecologische kaart van

Programmaonderdeel: biotopen en haar bewoners

Leerdoel 2

U kunt per aanwezige biotoop de meest kenmerkende planten en dieren benoemen en vertellen waarom zij daar leven.

De gastspreker heeft een overzicht gemaakt van de voorkomende biotopen in het gebied en per biotoop aangegeven welke planten en dieren het meest kenmerkend zijn. Cursisten wordt gevraagd te beredeneren met behulp van kaarten, eigen kennis en eventueel naslagwerken waar welke biotopen voorkomen en waarom daar (opdracht 12).

Programmaonderdeel: De seizoenen

Leerdoel 3

U kunt (per seizoen) aangeven welke specifieke seizoenkenmerken zichtbaar kunnen zijn in het landschap.

De cursisten geven op het overzicht van de gastspreker met voorkomende biotopen aan of en hoe zij bijdragen aan een typische seizoenen: schaatsen op een verijsde plas, bloeiende hagen in het voorjaar, stoppelvelden in de nazomer, kale bomen in de winter etc. etc.

Ze raadplegen eventueel de Ecologische flora, de natuurkalender, natuurgidsen e.d. om meer te weten te komen over de seizoenwisseling.
(opdracht 13)

Programmaonderdeel: Presenteren van kenmerkende plaatsen

Leerdoel 4

U kunt met behulp van (kaart)materiaal op zoek gaan naar meer 'illustraties' van de 'verticale samenhang' in het gebied. En deze presenteren.

De voorbereiding voor de presentatie heeft eigenlijk al in het vorige programmaonderdeel plaatsgevonden. Nu mag ieder groepje één plaats selecteren en een paar minuten toelichten wat deze plaats zo ecologisch kenmerkend maakt in dit gebied. Eventueel kunnen extra ideeën voor werkvormen worden toegelicht om deze samenhang (tussen soort en omgeving) voor excursiedeelnemers als het ware 'voelbaar' te maken.
(opdracht 7/5)

Programmaonderdeel: toelichting huiswerkopdracht

De docent bespreekt met de cursisten hoe zij de kennis van deze bijeenkomst kunnen gaan toepassen in hun eigen excursieopzet. Verwijs naar opdracht 7/5.

Op zoek naar ecologische kenmerken

Ga in kleine groepjes aan de slag met eigen kennis, kaart- en beeldmateriaal van het gebied.

Probeer met het materiaal (en de veldkennis in uw hoofd) kenmerkende voorbeelden te vinden van (zichtbare) ecologische relaties tussen begroeiing & leven enerzijds en omstandigheden (bodem, water, relief, ligging e.d.) anderzijds.

Laat u mogelijk inspireren door de aandachtspunten uit landschapsleeskaart:

- Hoe wordt het land gebruikt
- Welke biotopen zijn er, waar?
- Zijn er soorten die een speciale samenhang illustreren?

Welke soorten of biotopen ziet u of welk landgebruik?

Wat zeggen zij over de relaties met de omgeving in dit gebied?

Op zoek naar ecologische kenmerken in het eigen excursiegebied, de eigen -route

Ga samen met de cursisten waarmee u een eigen landschapsexcursie voorbereid (opdracht 7) aan de slag. U hebt ca 10 minuten tijd.

In opdracht 11 zijn met behulp van kaart- en beeldmateriaal van het gebied kenmerkende ecologische relaties (soorten, biotopen, gewassen) ontdekt.

In deze opdracht kijkt u of op uw (voorlopige) route ook dergelijke, voor het gebied kenmerkende ecologische 'uitingen' te vinden zijn.

Is wat u het landschap op ecologisch gebied wilt laten vertellen goed op (bepaalde stoplocaties van) uw route te zien? Of switcht u naar een of meer andere stopplaatsen om 'de ecologische' samenhang te illustreren?

Overweeg samen met de andere cursisten de ideale 'ecologische' stopplaatsen.

Kies gezamenlijk één plaats om in deze bijeenkomst in een korte presentatie plenair toe te lichten. Laat die plek zo mogelijk op een kaart en of met beeldmateriaal zien.

Waar is het?

Wat zien de excursiedeelnemers er?

Welk bijzonder ecologisch verhaal illustreert deze plek?

In actie tijdens een excursie

Aanwijzingen bij de voorbereiding

Gewenste competenties van docent voor deze bijeenkomst:

- Cursusdraad bewaken
- Evaluatiegesprek begeleiden
- Kan de feedback regels goed hanteren en cursisten daarbij helpen deze goed te hanteren
- Excursies evalueren (kent de observatiepunten)

Gewenste competenties gastspreker:

- Geen gastspreker nodig

Eisen aan accommodatie:

- Het oefenen vindt buiten plaats, maar de bespreking van de excursieopzet bij voorkeur binnen. Zoek daarom een accommodatie in de buurt van de excursielocatie.
- Flap-over met stiften aanwezig

materialen

Voor in de cursusmap

Programma van deze bijeenkomst incl. een overzicht van de leerdoelen met toelichting → Zelf ontwikkelen en kopiëren

Logboekje voor hun gidspraktijk (ook voor na de cursus)
Hierin kunnen zij hun persoonlijke leerpunten noteren → Zelf aanschaffen

Een exemplaar van de uitwerking van excursieopzet van alle groepjes (tevoren laten toezenden) → Kopiëren

Opdrachtblad 6 & 14 → Kopiëren

Informatieblad : de regels van feedback → Eerder uitgedeeld

Docentmaterialen

Geen extra materiaal

programmaopzet*

Tijd	Onderdeel (verwijzing naar leerdoelen)	Werkvorm
10 min	Welkom en toelichting op programma van deze bijeenkomst	
45 min	Presentatie verschillende excursieopzetten (leerdoel 1)	> Presentatie door cursisten (binnen!)
15 min	Pauze	
90 min	De praktijk (leerdoel 2, 3 en 4)	> Excursie (buiten!) en nabespreking/ feedback (binnen!)
10 min	Afsluiting	Opdracht 6 en 14

* Afhankelijk van de mate waarin de deelnemers gidsvaardigheden bezitten kunt u voor dit onderdeel 1 of meerdere bijeenkomsten reserveren. In deze opzet hebben we gekozen voor 2 bijeenkomsten. Ook kunnen dan de groepjes die meer tijd nodig hebben voor het uitwerken van hun excursieopzet in de tweede bijeenkomst worden ingepland.

Toelichting programmaonderdelen

Programmaonderdeel: Welkom en toelichting

Terugblik op vorige cursusdag, vragen, programma van de bijeenkomst, huishoudelijke mededelingen
Het accent ligt in deze bijeenkomst ligt op het presenteren van de excursieopzet en oefenen van onderdelen daaruit. De docent maakt tevoren een planning, wie wat waar in de buiten-excursie presenteert.

Programmaonderdeel: Presentatie excursieopzet

Leerdoel 1

U heeft uw excursieopzet toegelicht en feedback ontvangen.

Cursisten presenteren hun excursieopzet en vertellen ook hun ervaringen met het komen tot hun excursieopzet. Cursisten mogen zelf bepalen hoe zij hun 'werkstuk' presenteren. Medecursisten mogen feedback geven op de wijze van presenteren.

Programmaonderdeel: de praktijk!

Leerdoel 2

U heeft bij minimaal één van de stopplaatsen uw excursieopzet uitgevoerd en feedback ontvangen.

Observeren landschapsexcursie

In een landschapsexcursie laat de begeleider de deelnemers ervaren wat het kenmerkende van het bezochte landschap is.

Een landschapsexcursie is meer dan een excursie in een landschap. Naast de gebruikelijke observatiepunten van een excursie (zie opdrachtblad 6) verdienen bij een landschapsexcursie bepaalde punten extra aandacht.

Lijst observatiepunten landschapsexcursie:

Opbouw - inleiding:

- Speelt het landschapsbegrip een rol in de inleiding?
- Wordt er gesproken over verschillende samenhangen ?
- Onderscheidt deze excursie zich als een echte landschapsexcursie? Zo ja, hoe merk je dat?

Opbouw - rode draad

- Wordt de rode draad van kenmerkende samenhangen in het landschap goed geïllustreerd ?
- Wordt gebruik gemaakt van de verschillende brillen van Leesbaar Landschap?
- Worden samenhangen tussen zichtbare landschapskenmerken en hun oorsprong duidelijk (broekbosflora wijst op water en nattere plekken in het landschap)
- Worden samenhangen (wisselwerkingen) duidelijk tussen de verschillende landschapsaspecten (om een nat gebied te kunnen doorkruisen kun je ...bv. een brug aanleggen).

Opbouw - afsluiting:

- Korte samenvatting die reflecteert aan de kenmerken van dit landschap.
- Heeft u inhoudelijk iets gemist dat als kenmerk van dit landschap niet gemist kan worden?

Omgang met publiek

- Vraagt de excursieleider ook aan deelnemers om te kijken en te interpreteren?
- Is er sprake van een gesprek over landschapskwaliteit?

Ruimte voor deelnemers om zelf te doen, denken en ontdekken

- Niet voorzeggend wat er ontdekt kan worden, maar laten ontdekken (bv. door gebruik te maken van een landschap - vragen - kaart).
- Worden er vragen gesteld die de deelnemer aanzet om zelf te doen, denken en beleven?

Presentatie

Beleid en beheer in een Leesbaar Landschap

Aanwijzingen bij de voorbereiding

Docent kan:

- Cursusdraad bewaken
- Groepsopdrachten begeleiden

Gast spreker:

- Is een beleidsmedewerker van terreinbeherende instantie
- Kan enthousiast vertellen
- Kent het gebied

Eisen aan accommodatie:

- Beamer, laptop en scherm aanwezig
- Flap-over met stiften aanwezig

materialen

Voor in de cursusmap

Programma van deze bijeenkomst incl. een overzicht van de leerdoelen met toelichting Zelf ontwikkelen en kopiëren

Hand-out presentatie gast spreker Kopiëren

Opdracht 15 en 16 Kopiëren

Docentmaterialen

Powerpoint presentatie Ontwikkeld door gastdocent

Casussen van discussie- of knelpunten met betrekking tot het betreffende landschap Ontwikkeld door gastdocent

Leerdoelen voor cursisten:

Aan het eind van de bijeenkomst:

1. Kunt u de belangrijkste beleid- en beheersitems in het gebied bespreken en de daarbij betrokken partijen en hun rol toelichten.
2. Kunt u de stand van zaken t.a.v. de belangrijkste uitvoeringsprojecten toelichten.

programmaopzet

Tijd	Onderdeel	Werkvorm
10 min	Welkom en toelichting op programma van deze bijeenkomst	
45 min	Beleid en beheer in een leesbaar landschap, deel 1	→ Presentatie
15 min	Pauze	
30 min	Beleid en beheer in een leesbaar landschap, deel 2	→ Opdracht 15
20 min	Lastige vragen	→ Opdracht 16
10 min	Afsluiting en toelichting huiswerkopdracht	→ Huiswerkopdracht

Toelichting programma per onderdeel

Programmaonderdeel: Welkom en toelichting

Terugblik op vorige cursusdag, vragen, programma van de bijeenkomst, huishoudelijke mededelingen
 Het accent in deze bijeenkomst ligt op beleid en beheer in een zichtbaar en onzichtbaar landschap. Over alle 4 de brillen heen ligt het thema beleid en beheer. Denk hierbij aan beleid en beheer met meer een accent op de verticale samenhang (bijvoorbeeld natuurbeheer, natura 2000), maar ook de horizontale samenhang (ruimtelijke ordening). Ook eigendomsrechten en overheidstaken spelen hier een rol. En welk beleid is er in het gebied t.a.v. cultuurhistorische objecten en archeologische monumenten?

Programmaonderdeel: Beleid en beheer in een leesbaar landschap deel 1

Leerdoel 1

Kunt u de belangrijkste beleid- en beheersitems in het gebied bespreken en de daarbij betrokken partijen en hun rol toelichten.

Leerdoel 2

Kunt u de stand van zaken t.a.v. de belangrijkste uitvoeringsprojecten toelichten.

Presentatie (powerpoint) van de belangrijkste beleids- en beheers-items in het gebied en het instrumentarium dat bij de uitvoering gebruikt wordt. Waar mogelijk zeker voorbeelden van geïntegreerd beleid van strategische partners. Vormen van samenwerking tussen overheid (Rijk, provincie, gemeente, riks/prov.

restaureren/ reconstrueren, een archeologische werkgroep die wil opgraven of een projectontwikkelaar die wel iets ziet in nieuwe landgoederen. De verschillende betrokkenen en belanghebbenden worden benoemd, de voor- en tegens worden tegen elkaar afgezet.

Aan het eind worden de resultaten van de opdrachten door elk van de groepen kort gepresenteerd. De docent vat de grote lijnen samen en de gastspreker beantwoordt een enkele vraag.

Programmaonderdeel: Lastige vragen

Leerdoel 4

Kunt u aangeven hoe u met vragen/meningen van deelnemers t.a.v. plannen en gevoerd beheer omgaat tijdens een excursie.

Bedenk als docent (maar misschien weten cursisten zelf ook voorbeelden) enkele mogelijke 'lastige' opmerkingen van excursiedeelnemers in het gebied en leg deze voor aan de cursisten met de vraag: Hoe zou jij reageren? (opdracht 16). Hou bij de bespreking rekening met de volgende aandachtspunten;

- Toon altijd respect voor iemands mening.
- Je mag laten merken dat je als landschapsgids persoonlijk een andere mening hebt, maar je bent in functie als landschapsgids en hebt in die rol de taak om deelnemers te informeren over de stand van zaken (zonder oordeel).

Programmaonderdeel: afsluiting en toelichting huiswerkopdracht

De docent bespreekt met de cursisten hoe zij de kennis van deze bijeenkomst kunnen gaan verwerken in hun eigen excursieopzet.

Op zoek naar plaatselijke voorbeelden en issues in beleid en beheer

Beleid en beheer hebben invloed op het landschap van vandaag en op de kwaliteit er van. In elk gebied zijn voorbeelden te vinden van gevolgen, van compromissen tussen verschillende belangen, van een geïntegreerde aanpak of van knelpunten zo u wilt.

In deze opdracht gaat u in verschillende groepjes die landschapsissues nader in beeld brengen.

De docent inventariseert plenair enkele concrete situaties of brengt zelf enkele voorbeelden in. Illustreert het gebied duidelijk bepaald beleid en beheer en de bijbehorende maatregelen? Welke belangentegenstellingen komen naar voren?

Bespreek in een groepje per issue:

- over welk thema het gaat
- welke actoren zijn met name betrokken, welk beleid, welke maatregelen?
- waar is het gevolg (van dat beleid/beheer) ook te zien
- waaraan ziet u het in het veld

Welke issues heeft uw groepje besproken?

Vat per issue samen:

- het thema
- de actoren, maatregelen e.d.
- de plekken waar het duidelijk zichtbaar is
- het zichtbare gevolg

Lastige vragen

Over beleid en beheer van een gebied lopen de meningen vaak uiteen. Ook bij deelnemers aan een door u begeleide wandeling. Daarmee kunt u tijdens de excursie geconfronteerd worden. Hoe reageert u daarop? Hoe houdt u rekening met de anderen in de groep, hoe zorgt u er voor dat het Landschap toch zijn eigen verhaal kan blijven vertellen?

De docent inventariseert plenair enkele concrete situaties of brengt zelf enkele voorbeelden in waar u zo maar in het gebied mee geconfronteerd kunt worden.

Bespreek in kleine groepjes hoe u met een of enkele situaties zou omgaan. De docent zal enkele cursisten vragen verslag uit te brengen van de onderlinge discussie van mogelijkheden. Ook kan hij in de rol van een excursiedeelnemer in een rollenspel met een cursist de interactie rond de lastige vraag laten zien en beleven.

De mogelijke antwoorden op de lastige vragen (ook die in de rollenspelen) zullen worden nabesproken.

Welke lastige vraag (vragen) heeft uw groepje besproken?

Welke overwegingen passeerden de revue bij het zoeken naar een passend antwoord op die lastige vraag (vragen)

In actie voor een belevenis

Aanwijzingen bij de voorbereiding

Gewenste competenties van docent voor deze bijeenkomst:

- Cursusdraad bewaken
- Kwaliteit van uitgevoerde landschapsexcursie beoordelen
- Feedback geven
- Beoordelingsgesprek voeren

Gewenste competenties van gastspreker voor deze bijeenkomst:

- Geen gastspreker nodig

Eisen aan accommodatie:

- Beamer, laptop en scherm aanwezig
- Flap-over met stiften aanwezig

materialen

Voor in de cursusmap

Programma van deze bijeenkomst incl. een overzicht van de leerdoelen met toelichting.

....> Zelf ontwikkelen en kopiëren

Opdrachtblad 17

....> Kopiëren

Opdrachtblad 6

....> Zie bijeenkomst 3

Evaluatieformulier

....> Kopiëren

Docentmaterialen

Overzicht aandachtspunten beoordeling (uit opdrachtblad 17)

....> Op flipover zetten

Evaluatiepunten cursus

....> Zie formulier op de website; aanvullen naar gelang eigen cursus

Leerdoelen voor cursisten:

Aan het eind van deze bijeenkomst:

1. Heeft u (een deel van) uw excursie gegeven voor medecursisten en feedback ontvangen

Afhankelijk hoeveel groepen een excursie gaan geven en de mogelijke locaties kunt u er ook voor kiezen om een rooster op te stellen met data waarop de groepen de excursies gaan uitvoeren met inschrijving zodat er een minimaal aantal cursisten bij iedere uitvoering aanwezig is. Eventueel worden er ook vrienden en bekenden bij uitgenodigd.

Toelichting programmaonderdelen

Programmaonderdeel: Welkom en toelichting

Terugblik op vorige cursusdag, vragen, programma van de bijeenkomst, huishoudelijke mededelingen. Centraal staan de landschapsexcursies van de cursisten en een eindoordeel daarover. U brengt bij de cursisten nog eens de evaluatiepunten onder de aandacht en vraagt ze tijdens de excursie in te zetten bij de beoordeling. Opdrachtblad 17 beschrijft de observatieopdracht.

Programmaonderdeel: Uitvoering van de landschapsexcursies

De cursisten verzorgen de landschapsexcursie (onder opdracht 7, 7/1 e.v. opgebouwd) voor 'eigen' publiek. Afhankelijk van de locatie kan het nodig zijn dat slechts een deel van de cursisten aan bod komt. De docent heeft tevoren de uitgewerkte excursie-opzet van de deelnemers ontvangen en van commentaar voorzien.

Programmaonderdeel: Nabespreking van de landschapsexcursie

U bespreekt na afloop plenair met de groep het resultaat en kijkt naar de kwaliteiten en verbeterpunten van de excursie en de begeleiders.

Daarbij gebruikt u ook voorbeelden uit uw commentaar op de tevoren ingeleverde excursie-opzetten.

Tot slot inventariseert u of de cursisten er vertrouwen in hebben om hun excursie voor een breder publiek te gaan verzorgen. Misschien willen enkele eerst nog een paar keer 'meelopen' met een meer ervaren landschapsgids? Geen punt: regel dat. U zegt toe nog individueel contact met de cursisten op te nemen om er samen stil bij te staan of zij 'klaar' zijn voor het begeleiden van excursies.

Programmaonderdeel: afsluiting en huiswerk

Vraag deelnemers het evaluatieformulier in te vullen en voor de laatste bijeenkomst mee te nemen.

Beoordeling van de excursie

Beoordeel de excursie van uw medecursist aan de hand van enkele van de onderstaande punten. Schrijf vooral de reden van uw oordeel op.

Algemeen

- Voelde ik me echt te gast in het landschap?
- Vond ik de excursie een belevenis?
- Heb ik bijzondere, onverwachte plekken bezocht die dat verhaal onderstreepsten?

Opbouw

- Was de inleiding duidelijk en volledig? (zie ook opdrachtblad 6)
- Was de rode draad, het verhaal van dit landschap duidelijk?
- Heb ik de invalshoeken van Leesbaar Landschap herkend?
- Was de afsluiting volledig?
- Heb ik iets gemist?

Omgang met publiek

- Had de excursieleider zich merkbaar voorbereid op de doelgroep?
- Speelde de excursieleider in op het publiek?
- Vroeg de excursieleider ook aan de deelnemers om iets te vertellen of doen?

Presentatie

- Paste de excursieleider verschillende werkvormen toe en passen deze bij de inhoud? Bijvoorbeeld: vertellen, laten kijken, iets laten doen, demonstreren, laten vertellen, vragen, groepsgesprek, laten denken e.d.
- Was de gids enthousiast?
- Was de gids goed te verstaan?

Landschapsgidsen met toekomst

Aanwijzingen bij de voorbereiding

Gewenste competenties van docent voor deze bijeenkomst:

- Cursusdraad bewaken
- Groepsopdrachten begeleiden

Nodig de mensen uit die betrokken zijn geweest bij deze cursus. Denk hierbij aan opdrachtgevers, gastsprekers, familie van deelnemers en financiers.

Eisen aan accommodatie:

- Gezellig en feestelijk

materialen

Voor in de cursusmap

Programma van deze bijeenkomst

→ Zelf ontwikkelen en kopiëren

Informatieblad: Afspraken voor de toekomst

→ Kopiëren

Certificaat

→ Zelf maken, zie website

Docentmaterialen

Informatieblad: Afspraken voor de toekomst

→ Zelf opstellen

Toespraak van bij voorkeur opdrachtgever

→ Mede voorbereiden

Leerdoelen voor cursisten:

Aan het eind van de bijeenkomst:

1. Kunt u met behulp van evaluatievragen omschrijven wat uw ervaring en mening is over de gehele cursus.
2. Kunt u vertellen hoeveel excursies u na deze cursus wilt/gaat geven als Landschapsgids (vergoeding, aanspreekpunt, etc.).
3. Heeft u bij voldoende resultaat een certificaat ontvangen.
4. Kunt u uitleggen hoe het vervolg van deze cursus (nazorg) er uit ziet.

programmaopzet

Tijd

Werkvorm

Toelichting programma per onderdeel

Programmaonderdeel: Welkom en toelichting programma

Terugblik op gehele cursus. Huishoudelijke mededelingen

Programmaonderdeel: Evaluatie van de cursus

De cursus wordt kort geëvalueerd aan de hand van een samenvatting van vooraf geïnventariseerde vragenlijsten. Hamvraag is hierbij: voelt de cursist zich een landschapsgids? U kunt eventueel ook enkele voorbeelden uit de evaluatie presenteren of plenair aan cursisten om een enkel voorbeeld als toelichting te geven.

Programmaonderdeel: Afspraken voor de toekomst

Als cursist heb je je bereid verklaard in een gebied voor een organisatie rondleidingen te verzorgen. Hoe dit in het gebied geregeld wordt/is wordt nu toegelicht en afgesproken. Daarbij komen vergoeding, inzet, verzekering, informatie-uitwisseling en nascholing aan de orde.

Programmaonderdeel: Uitreiken certificaten

Feestelijke afsluiting van de cursus. Tijd om de certificaten onder aanwezigheid van genodigden feestelijk te laten uitreiken

Programmaonderdeel: Afsluiting van de cursus

Dit kan natuurlijk op vele manieren. Met een hapje en een drankje en eventueel daarna met een door kersverse excursieleiders verzorgde excursie. Die excursie staat natuurlijk open voor een breder publiek.